

Dječji vrtić i dom za starije Opuzen

Zonjić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj:

University of Split, Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy / Sveučilište u Splitu, Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:123:866798>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-23**

Repository / Repozitorij:

[FCEAG Repository - Repository of the Faculty of Civil Engineering, Architecture and Geodesy, University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu
Diplomski sveučilišni studij Arhitektura i urbanizam
ak.god. 2021./2022.
Zimski diplomski rok

DIPLOMSKI RAD

Dječji vrtić i dom za starije Opuzen

Studentica: Tea Zonjić
Mentor: izv.prof.art. Nikola Popić, dipl.ing.arh.
Komentorica: prof.dr.sc. Sanja Stanić
Konzultantica za konstrukciju: dr.sc. Nikolina Živaljić

KOMENTORSKI RAD

Interakcije djece i starijih osoba u suvremenom društvu

Studentica: Tea Zonjić
Komentorica: prof.dr.sc. Sanja Stanić

SADRŽAJ

1. UVOD	2
2. POLOŽAJ STARIJH OSOBA U DRUŠTVU	2
2.1 Demografsko starenje	3
2.2 Fizički učinci i problemi starenja	3
2.3 Budućnost starenja	4
3. ULOGA DJEDSTVA DANAS	4
3.1 The New American Grandparent	5
3.2 Dobna segregacija	5
4. OBILJEŽJA POSTMODERNE OBITELJI	6
5. ODGOJ NEKAD I SAD	7
5.1 Odgoj u prošlosti	7
5.2 Moderan odgoj djece	7
6. SUVREMENO DJETINJSTVO	8
7. DIJETE I VRTIĆ	9
7.1 Socijalni razvoj	9
7.2 Problemi u vrijeme prilagodbe djece na vrtić	9
7.3 Utjecaj prostora na djecu	10
8. PRIMJERI DOBRE PRAKSE	10
9. MIŠLJENJA UKLJUČENIH AKTERA	12
10. ZAKLJUČAK	13
11. POPIS LITERATURE I IZVORA	14

1. UVOD

Ovaj komentorski rad istraživačka je priprema za projekt dječjeg vrtića i doma za starije osobe na lokaciji gradskog parka u Opuzenu. Cilj ovog komentorskog rada jest istražiti interese i potrebe dviju dobnih skupina, djece vrtićke dobi i osoba treće dobi. Budući da u suvremenom svijetu starost ima posve drugi status u odnosu na nekadašnja vremena, bitno se promijenila i uloga djedova i baka u životu djece. U radu će se istraživati potrebe starijih ljudi, a da bismo mogli razumjeti potrebe starijih ljudi, važno je poznavati i razumjeti promjene u društvu koje se odnose na obitelj i sam proces starenja, što će biti ključ razumijevanja različitih generacija. Kroz istraživanje njihovih potreba i dnevnih navika, proučit će se dobrobiti socijalne i emocionalne strane suživota djece i osoba starije dobi te će se na kraju iznijeti mišljenja korisnika, što će dati orijentaciju u prihvatljivost samog projekta.

2. POLOŽAJ STARIJIH OSOBA U DRUŠTVU

U knjizi Sociologija (2007.), Anthony Giddens razmatra položaj starijih osoba u suvremenom društvu. Danas, u društvu koje je sve više orijentirano prema mladima, postoji čitav niz predrasuda o starosti i starenju kao nečem negativnom. Današnje društvo idealizira *kult mladosti*, što pridonosi negativnoj slici o starosti, ističući stereotipe poput boležljivosti, slabosti, ružnoće, gubljenja pamćenja, beskorisnosti, depresije itd. Društvo općenito potiče strahove od starenja, osobito preko medija, gdje farmaceutska i kozmetička industrija reklamiraju sve više "čudotvornih" proizvoda koji usporavaju proces starenja. U prošlim vremenima starije su osobe zauzimale bitna mjesta u društvu i poštivalo ih se kao životne učitelje s velikim znanjem i iskustvom, dok su u današnjem svijetu takvi stavovi gotovo potpuno suprotni. Ipak, novija istraživanja su pokazala da starenje ne mora nužno značiti pojavu bolesti ili gubitak sposobnosti. Proces starenja može se uvelike usporiti odabirom zdravijeg načina života. Činjenica je da ljudi modernog vremena žive značajno duže zbog poboljšane prehrane, higijene i zdravstvene zaštite. Promjene koje nosi proces starenja kao što su odlazak u mirovinu, gubitak bliskih osoba, rizik od socijalne isključenosti, povećani rizici od bolesti i invalidnosti, u znatnoj se mjeri mogu riješiti potporom obitelji, kao i organiziranom brigom i skrbi društvene zajednice.

Slika 1. Aktivnost u starijoj dobi, izvor: California Walnuts (<https://www.californiawalnuts.co.uk/healthy-ageing/>)

2.1 Demografsko starenje

Živimo u ostarjelom društvu, društvu u kojem je sve više ljudi starijih od 65 godina. Životni vijek ljudi sve je duži, a naročito u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Početkom 20. stoljeća očekivana dužina života u većini razvijenih zemalja iznosila je oko 47 godina, dok danas iznosi oko 74 godine za muškarce i 79 godina za žene. Posljedica toga je porast broja starijih ljudi, a osnovni uzroci porasta su: bolji uvjeti života, bolja prehrana, bolja zdravstvena zaštita (kontrola zaraznih bolesti, prevencija i liječenje kroničnih bolesti, smanjeni mortalitet u djetinjstvu, smanjeni natalitet) te migracijski procesi.

Slika 2. Skupina umirovljenika, izvor: Organization of American Historians (<https://www.oah.org/>)

Gledajući promijenjene demografske statistike, neki sociolozi i gerontolozi govore o populaciji koja "sijedi". U Velikoj Britaniji 1850. godine bilo je 5% stanovništva starijeg od 65 godina, danas ih je više od 15% i broj se povećava. Prosječna dob ljudi u Velikoj Britaniji raste već više od jednog i pol stoljeća. Oko 1800. iznosila je samo 16 godina, na prijelazu stoljeća porasla je na 23, do 1970. iznosila je 28 godina, a danas je preko 30. Za usporedbu, prosječna starost stanovništva Republike Hrvatske je 41,7 godina. 1953. godine iznosila je 30,7 godina, 1961. 32,5 godina, 1971. 34 godine, 1981. 35,4 godine, 1991. 37,1 godinu, a 2001. 39,3 godine. Velika Britanija nije jedino društvo koji "sijedi". Gotovo sve razvijene zemlje doživjet će starenje stanovništva u sljedećim desetljećima. Trenutačno je svaki sedmi čovjek u razvijenom svijetu stariji od 65 godina. Za 30 godina to će biti svaki četvrti čovjek. Broj "starih starih" (onih starijih od 85 godina) raste još brže nego broj "mladih starih". U sljedećih pola stoljeća bit će 6 puta više ljudi starijih od 85 godina nego

danas. Ovaj značajan pomak u raspodjeli starosti unutar populacije stvara specifične izazove za Veliku Britaniju i mnoge druge industrijalizirane zemlje. Jedan od načina da se razumije zašto je to tako jest shvatiti tzv. omjer ovisnosti – odnos između broja male djece i umirovljenika s jedne strane, i ljudi u radnoj dobi s druge strane. Dok se starija populacija povećava, sve su veći zahtjevi koji se postavljaju socijalnim službama i zdravstvenom sustavu.

2.2 Fizički učinci i problemi starenja

Iako starija dob podrazumijeva i sve više društvenih problema, ne bismo je mogli izjednačiti s lošim zdravljem i invalidnošću. Tijekom posljednjih dvadesetak godina, znanstvenici pokušavaju sustavno razlikovati fizičke učinke starenja od osobina povezanih s bolešću. Još uvijek nije riješeno pitanje koliko se tijelo s godinama neizbježno troši, na što učinak imaju i socijalni i ekonomski gubici. Do pogoršavanja zdravlja starijih osoba može doći gubitkom bliskih osoba i prijatelja, razdvajanja od djece kao i gubitak posla. No, rezultati istraživanja pokazali su da loše zdravlje i starenje ni u kojem slučaju nisu sinonimi. Mnogo ljudi koji su stariji od 65 godina i dalje su gotovo savršenog zdravlja. Starenje tijela pod društvenim je utjecajem, ali biolozi prihvaćaju činjenicu da ljudskim bićima životni vijek određuju upravo geni. Ronald Klatz, predsjednik American Academy of Anti-Ageing Medicine, izjavio je: *"Mislim da ćemo vidjeti ljude koji žive puno duže, možda čak još i u našem dobu. Nove tehnologije već postoje. Njih treba razviti. Trebamo se početi pripremati za društvo bez starosti. Starost je bolest koja se može liječiti."*

Premda je starenje proces koji pruža nove mogućnosti, njega također prati i niz nepoznatih izazova. Starenjem, ljudi se suočavaju s kombinacijom fizičkih, emocionalnih i materijalnih problema koje nije lako svladati. Održavanje neovisnosti, sloboda kretanja i sposobnost punog djelovanja u društvenom svijetu jedni su od glavnih briga starijih osoba. Kao što se može očekivati, starost nije pojava koja se kod svih jednako doživljava. Postoje razlike među starijim osobama, kao što su materijalni problemi te emocionalna i zdravstvena potpora. Upravo te razlike mogu utjecati na sposobnost starijih da održavaju svoju autonomiju. Također, klasa, rod i rasa značajno utječu na starenje.

Slika 3. Starica, izvor: Zavod za javno zdravstvo Dubrovačko-neretvanske županije (<https://www.zjzdnz.hr/zdravlje/zdravlje-starijih-osoba/706>)

2.3 Budućnost starenja

U današnjem društvu, koje visoko cijeni mladost, vitalnost i fizičku privlačnost, starije osobe postaju "nevidljive". No usprkos tome, posljednjih su se godina promijenila mišljenja o starosti. Nije vjerojatno da će starija populacija uspjeti vratiti autoritet i ugled koji su imali u drevnim društvima, ali budući da danas čine veći dio populacije, osobe treće dobi stekle su više političkog utjecaja nego što su ga imali prije.

Sve više ljudi smatra da starije godine života pružaju velike mogućnosti te ga smatraju razlogom za veselje. To je vrijeme kad se razmišlja o životnim postignućima, omogućuje ljudima da se i dalje razvijaju, da uče i istražuju. Starost je vrijeme kad su ljudi oslobođeni roditeljskih dužnosti i tržišta rada te pojedinci tada mogu voditi neovisan, aktivan život, mogu putovati, obrazovati se i stjecati nove vještine. Često se ta dob naziva *trećom dobi*, dok se *četvrta dob* pak odnosi na godine života kad su neovisnost i sposobnost potpune brige za sebe ozbiljnije ugrožene.

Slika 4. Prilagodba na današnju tehnologiju, izvor: Care as one (<https://careasone.com/blog/the-10-best-apps-for-seniors-elderly-people/>)

Umirovljenje koje je obično povezano s gubitkom statusa, za većinu ljudi velika je promjena. Umirovljene osobe mogu se osjećati usamljeno i dezorijentirano, jer moraju značajno promijeniti svoje svakodnevno ponašanje. U posljednje vrijeme, starije su osobe sve više angažirane za priznanje svojih interesa i potreba, naročito u industrijaliziranim zemljama, te se tako javila se borba protiv *gerontoizma* (diskriminacije starijih osoba zbog njihovih godina). Na taj način aktivističke grupe pokušavaju potaknuti pozitivna stajališta o starosti i starijim osobama. Danas postoje mnogi stereotipi o starijim ljudima, kao na primjer da su stariji radnici manje sposobni od mladih, da većina starijih od 65 godina živi u bolnicama ili domovima za nemoćne i da su uglavnom senilni. No, podaci pokazuju da su produktivnost i prisutnost na poslu radnika starijih od 60 godina u prosjeku bolji od onih mlađih dobni skupina. Također, 95% ljudi starijih od 65 godina živi kod kuće, a tek 7% ljudi između 65 i 80 godina pokazuje izrazite simptome senilnosti.

Još jedno važno područje u sociologiji tijela jest *gerontologija*, ona se bavi proučavanjem starenja i starijih osoba, no ne bavi se samo fizičkim starenjem, već i socijalnim i kulturološkim čimbenicima koji utječu na taj proces. Porastom broja ljudi starijih od 65 godina, društvo će se suočiti s novim izazovom, jer omjer ovisnosti starijih postaje sve veći. Taj omjer jest odnos između broja umirovljenika i zaposlenih. Kako se starija populacija povećava, tako zahtjevi na socijalne službe, mirovine i zdravstveni sustav rastu, ali je istodobno manje zaposlenih koji mogu pomoći financirati te službe.

3. ULOGA DJEDSTVA DANAS

Gotovo svakodnevno možemo se susresti s roditeljima kojima u odgoju djece pomažu njihovi roditelji. Prve odnose i veze većina djece doživljava u svojim obiteljima uz primarnog skrbnika ili osobu koja brine o njima. Ta prva iskustva vrlo su važna, jer ih dijete prenosi u sva buduća iskustva mladenačke i odrasle dobi. Uloga bake i djeda vrlo je važna u obiteljima gdje oba roditelja rade, ako su samohrani ili razvedeni, ili je dijete bolesno. U takvim oblicima obitelji jako je bitna potpora roditeljima, koji se uz zahtjeve odgoja djeteta, također susreću s uobičajenim teškoćama i dodatnim brigama koje nosi život. Istraživanja pokazuju da je emocionalna privrženost djece prema bakama i djedovima druga po redu najsnažnija emocionalna veza koju djeca razvijaju, nakon one prema roditeljima (Buljan-Flander i Karlović, 2004.).

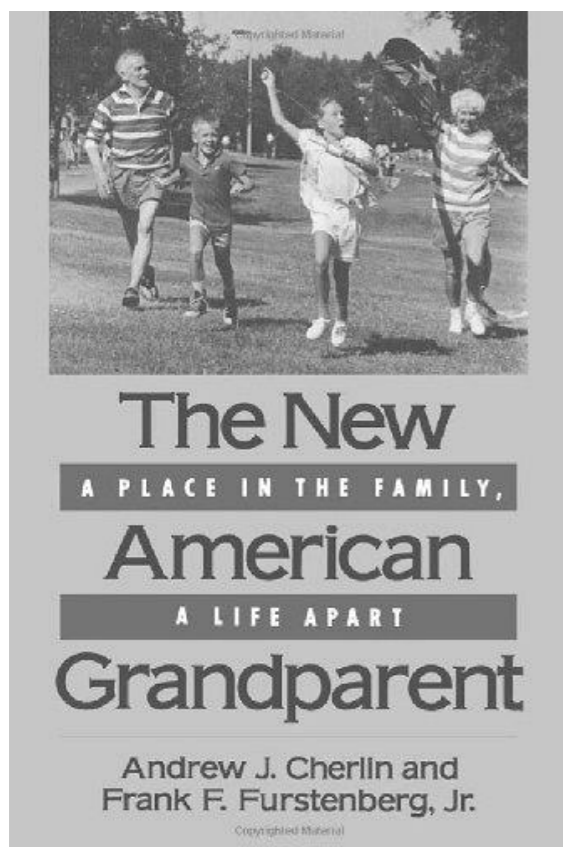
Slika 5. Baka i djed s unukom, izvor: Profimedia, ImageSource

Bake i djedovi na razne načine mogu utjecati na razvoj svojih unuka: oni su poveznica s prošlošću i ranijim precima, govoreći o njima i svojim iskustvima prenose znanje te pomažu djetetu u stvaranju pripadnosti i identiteta, prenose znanja o običajima i kulturi svojeg vremena, pružaju bezuvjetnu ljubav i podršku, izvor su stabilnosti i sigurnosti u raznim situacijama, često su primjer svojim unucima kao "mentori" u podučavanju raznim vještinama itd. Mnogi roditelji često se žale da bake i djedovi udovoljavaju svim djetetovim željama i da im puno popuštaju, ali isto tako i da se miješaju u odgoj djeteta. No, važno je imati na umu da su roditelji ti koji su odgovorni za djetetov odgoj i da oni donose odluke o svakodnevnim aktivnostima.

3.1 The New American Grandparent

U svojoj knjizi *The New American Grandparent* (Slika 6), sociolozi Andrew Cherlin i Frank Furstenberg objašnjavaju modernizaciju "djedstva". Navode da su brojni trendovi, poput promjena mortaliteta, plodnosti, komunikacije, prijevoza, umirovljenja, socijalne sigurnosti i životnog standarda, promijenili djedstvo od Drugog svjetskog rata. Kao rezultat toga, "više ljudi živi dovoljno dugo da postanu djedovi i bake i da uživaju u dugom razdoblju života kao baka i djed." Nadalje, napominju Cherlin i Furstenberg, bake i djedovi "mogu lakše održavati kontakt sa svojim unucima, imaju više vremena da im se posvete, imaju više novca za potrošiti na njih i manje je vjerojatno da će i dalje odgajati vlastitu djecu." (Cherlin, Furstenberg prema Corsaro, 1986., str. 35).

Nadalje, autori su intervjuirali bake i djedove kako bi istražili utjecaje modernizacije bake i djeda te ispitali njihove stilove života, karijeru i učinke razvoda na djedove i bake. Proučavali su i utjecaj djedova i baka na unuke. Za ovu su temu autori nadopunili svoje razgovore s bakama i djedovima anketama iz veće studije o adolescentnim unucima i njihovim roditeljima. Rezultati su bili pomalo iznenađujući. Iako se činilo da su se djedovi i bake promijenili nabolje, iz odgovora unuka bilo je malo dokaza o većoj uključenosti baka i djedova i stvaranju utjecaja na njihove živote. U ocjenjivanju ovih rezultata, Cherlin i Furstenberg prepoznali su ograničenja svojih podataka iz istraživanja, napominjući da istraživanja "ne mogu otkriti suptilne oblike utjecaja koji se događaju kad baka i djed i unuci međusobno komuniciraju tijekom dugog vremenskog razdoblja." (Cherlin, Furstenberg prema Corsaro, 1986., str. 182.) Ipak, oni tvrde da su rezultati uvjerljivi i navode ih da vide bake i djedove u Americi kao "dobrovoljne vatrogasce" od kojih se "traži da budu na licu mjesta kada je to potrebno, ali inače drže svoju pomoć u rezervi." (Cherlin, Furstenberg prema Corsaro, 1986., str. 184.).

Kao i većina tradicionalnih socioloških istraživanja koja uključuju djecu, Cherlinina i Furstenbergova studija usredotočuju se na učinke društvenog fenomena (u ovom slučaju djeda i bake) na pojedinu djecu. Iako njihovo priznavanje suptilnih oblika utjecaja nagovještava složenost svijeta djece i njihovih djedova i baka, autori ne uspijevaju potaknuti svoje istraživanje na potpuno razmatranje dječjih perspektiva. Naprimjer, ne razmatraju mogući pandan koncepciji "praroditeljstva", koju možemo nazvati "unukom". Baš kao što su odrasli djedovi i bake, djeca su unuci, a kako se priroda djeda i bake mijenja, tako se i priroda unuka mijenja. Sama poteškoća riječi, unuča, posljedica je tendencije društvenih znanstvenika da misle o djeci kao o individualno pogođenoj djeci, a ne kao agentima složenih kolektivnih akcija. Zsigurno su se međugeneracijski životi unuka promijenili na način koji je usporedan s životom njihovih djedova i baka.

Slika 6. Naslovnica knjige *The New American Grandparent*

3.2 Dobna segregacija

Veliki doprinos obiteljskoj izolaciji među svim društvenim klasama u industrijaliziranim društvima je dobna segregacija. Fragmentacija institucija prema dobi i visokoj razini društvene mobilnosti u modernim društvima "značila je da se interakcija osoba različite dobi događa sve rjeđe i da ima sve manji društveni značaj" (Schildkrout, 2002., str. 346). Većina društava nikada više neće doživjeti bliske osobne odnose među generacijama (u smislu odgovornosti i obveza) koji su vladali u predindustrijskim društvima. Neki su tvrdili da većini ljudi povratak u tako bliske odnose ne bi bio poželjan (Qvortrup, 1904b). Stupanj starosne segregacije koji postoji u Sjedinjenim Državama uistinu je neuspješan, jer mladi i stariji imaju toliko toga za ponuditi jedni drugima.

William A. Corsaro, u svojoj knjizi *The Sociology of Childhood*, navodi kako ga je jedna stvar neprestano pogađala tijekom njegovog boravka u Italiji, a to je aktivno uključivanje starijih ljudi u svakodnevni život. U gradovima u sjevernoj Italiji u kojima je živio, starijih osoba ima posvuda: u parkovima, na javnim trgovima, u crkvama i u trgovinama. Nije neobično vidjeti osobe u šezdesetima, sedamdesetima ili osamdesetim godinama kako voze bicikle kroz gust gradski promet. Mnogi stariji u Italiji imaju običaj posjetiti unuke ili ih pokupiti iz škole. Tijekom svog višesatnog promatranja sudionika u talijanskim predškolskim ustanovama, otkrio je da su dvije najčešće fraze u dječjem rječniku: 'mia nonna' i 'mio nonno' ('moja baka' i 'moj djed'). Uključivanje baka i djedova ne prestaje s predškolskim odgojem; najmanje 40% odraslih koji su vodili djecu u osnovnu školu njegove kćeri u Modeni u Italiji, a zatim ih pokupili, bili su baka i djed. Bake i djedovi koji se brinu i provode vrijeme sa svojim unucima toliko su dio svakodnevnog života u Italiji, da su njihove aktivnosti čak prikazane na uličnim znakovima (kao što vidimo na Slici 5). Znakovi koji označavaju biciklističke i pješačke staze u Modeni jasno prikazuju česte korisnike ovih traka: djedove/bake i njihove unuke.

Slika 7. Znakovi za pješačke i biciklističke staze u Modeni

Međutim, čak i Italija doživljava povećanu društvenu mobilnost pa neki djedovi i bake žive u drugim mjestima, dalje od svojih unuka. No ova promjena ne znači da se ne mogu osmisliti aktivnosti koje će zblžiti djecu i starije osobe, čak i ako nisu izravno povezane. Autor se u jednom od poglavlja prisjeća Dana baka i djedova (*festa di nonni*) u Scuola materni u Modeni. Na tom događaju sva su djeca imala koristi od interakcije sa starijima, čak i ako njihovi baka i djed nisu mogli prisustvovati. Ove rijetke prilike treba proširiti da postanu godišnja tradicija u svim školama, kako bi što više doprli do starijih osoba u našim zajednicama.

4. OBILJEŽJA POSTMODERNE OBITELJI

Za razliku od tradicionalne obitelji, u postmodernoj obitelji vidljiva je težnja prema osobnim interesima, dok se opće dobro stavlja u drugi plan. Žene i muškarci sve više teže ka materijalnom te se uočava njihova tendencija za profesionalnim napretkom, dok se tradicionalne obiteljske vrijednosti zanemaruju. Često su sukobi među partnerima uzrokovani upravo suprotnostima koje nosi kultura individualizma i vrijednostima i zahtjevima koje traži život u zajednici. "Zastupanje obitelji temelji se na svjesnom stupanju u zajednicu u kojoj se zajednički realiziraju životni ciljevi i ostvaruju temeljne vrijednosti slobode. Međutim, težnja za slobodom i nezavisnošću ponekad može dovesti do sebičnosti, slabljenja društvenih veza i sukoba s potrebom pripadanja drugome i suradnjom." (Raboteg-Šarić, Pećnik, Josipović, 2003.). Zbog ovih trendova u međuljudskim odnosima, djelomično dolazi do stvaranja različitih partnerskih i obiteljskih struktura.

Slika 8. Obitelj, izvor: Barbara Ann Studios (<https://www.barbara-ann-studios.com/blog/best-locations-for-family-photos-in-ottawa/>)

Jačanje interesa za vlastito dobro, dovelo je do toga da se 'članovi obitelji sve češće nalaze u procjepu između zadovoljavanja vlastitih individualnih potreba i želja i onih obiteljskih; između zahtjeva posla i obitelji; između privlačnosti uspona u vlastitoj karijeri i ljepote podizanja djece; između obiteljskih obaveza i odricanja od mnogih drugih zadovoljstava i sl.' (Pašalić-Kreso, 2004., 16). Upravo zato ne začuđuje činjenica da mladima brak i obitelj više nisu toliko privlačni. Među mladima se posljednjih godina javlja trend sve kasnijeg ulaženja u brak kako bi se mogli posvetiti obrazovanju i karijeri, što dovodi do pada nataliteta i sve manjem broju djece u obiteljima. Danas je teško definirati obitelj, jer postoje različiti tipovi koji se pojavljuju u društvu. Klasične definicije obitelji kao što su brak i krvno srodstvo kao njena bitna obilježja, više se ne odnose na sve tipove obitelji. Bernandes (1997.) ističe da je za ozbiljne znanstvene studije važnije voditi računa o tome koliko su obitelji međusobno različite, a ne ih sve pokušati staviti pod istu definiciju u nastojanju izjednačavanja, pri čemu se zanemaruju specifičnosti pojedinih tipova obiteljske strukture. Različiti kriteriji koji se promatraju za uviđanje različitosti obiteljskih struktura su primjerice odnos roditelja prema biološkoj i usvojenoj djeci, zatim bračni status roditelja (jesu li razvedeni, odvojeni, ponovo vjenčani), broj roditelja u obitelji (jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji) i roditeljevu seksualnu orijentaciju (heteroseksualni i homoseksualni parovi) (Wise S., 2003.). Tako u svakodnevnom životu postoje, osim obitelji u kojoj su biološki otac i majka i njihovo dijete/djeca, posvojiteljske obitelji, obitelji u kojima je samo jedan roditelj biološki,

rekonstruirane obitelji, tj. novi brak nakon razvoda, jednoroditeljske obitelji (kao posljedica razvoda braka, smrti, izvanbračne zajednice, vlastite odluke da se ima dijete, ali ne i partner), udomiteljske obitelji, višegeneracijske obitelji, slobodne izvanbračne obitelji, samačka kućanstva, istospolne i surogat obitelji, obitelji u kojima jedan roditelj zbog prirode posla duže vrijeme boravi izvan mjesta stanovanja (pomorci i sl.), a poseban izazov za stručnjake su tzv. kalendarske obitelji, gdje dijete živi jedan dio godine s jednim, a drugi dio godine s drugim roditeljem.

U obiteljskoj slici stanovništva Hrvatske najvećim dijelom su bračni parovi s djecom (57,9%), potom slijede jednoroditeljske obitelji koje čine majke s djecom (12,5%) i očevi s djecom (2,6%). Čak je 27% bračnih parova bez djece, što vodi do zaključka da imati djecu više nije popularno, odnosno rađanje potomstva više nije prioritetan cilj braka pa se na taj način obitelj počela, uvjetno rečeno, rasterećivati i svoje reproduktivne funkcije (Živić, 2003.). Promjenama koje se događaju u obitelji, dolazi do potrebe veće i raznovrsnije društvene potpore obiteljima. Za odgoj djeteta odgovorni su roditelji, ali isto tako postoji i odgovornost države da se tim roditeljima pruži podrška u obavljanju roditeljske uloge, odnosno trebaju im se stvoriti uvjeti za kvalitetno roditeljstvo.

Slika 9. Otac i sin, izvor: portal Roda (<https://pravo.roda.hr/prava-roditelja-i-djece/roditeljska-prava/ocevi-kao-nositelji-jednoroditeljskih-obitelji.html>)

5. ODGOJ NEKAD I DANAS

5.2 Moderan odgoj djece

Vrlo je teško odgovoriti na pitanje što je uopće odgoj, budući da ne postoji jednoznačna definicija. Prema Vukasoviću (2008.), odgoj je proces izgrađivanja i oblikovanja ljudskog bića sa svim njegovim tjelesnim, intelektualnim, moralnim, estetskim i radnim osobinama. Odgoj je stalna, odnosno nužna funkcija ljudi i njihovog društvenog života. Odgoj djece u današnje vrijeme nije prepušten samo roditeljima, već su uključene i institucije, od vrtića i škole, sportskih klubova i igraonica za djecu. Najvažniji odgoj je naravno obiteljski odgoj, "prvi odgoj" u životu djeteta i temelj je svakog drugog odgojnog utjecaja.

5.1 Odgoj u prošlosti

Kako se društvo kroz povijest mijenjalo, tako su se mijenjali i odgojni utjecaji na dijete, odnosno njegov položaj u odgojnom procesu. U prošlosti se nije obraćala pozornost na djetetove potrebe i često ih se tjelesno kažnjavalo. Djeca su bila radnici, a nerijetko i ratnici te se od njih očekivala bezuvjetna poslušnost. Najpoznatiji odgojni stilovi u prošlosti bili su oni koji su se provodili u Sparti, Ateni, Rimu te patrijarhalnim obiteljima. Primjerice, u Sparti koja je bila vodeća sila na grčkom otoku Peloponezu, odgoj se bazirao upravo na funkciju obrane države. Dječaci su imali izrazito vojno-fizički karakter, a općenito se obrazovanju pridavalo malo pažnje. Žene su ostajale kod kuće i vodile brige o djeci. Za razliku od Sparte, u Ateni se odgoj nije zasnivao isključivo na vojnoj disciplini, već je dijete bilo koristan građanin zajednici i odgoj se temeljio na njegovom razvoju. U Ateni se ulagalo u obrazovanje, iako su u školu mogli ići samo dječaci. Učitelji su kod djevojčica dolazili kući, budući da su djevojčice ostajale kući da bi naučile kućanske poslove. Cilj odgoja u rodovskom Rimu bio je odgajanje zemljoradnika vojnika. Djecu su od ranog djetinjstva odgajali da sudjeluju u domaćinskim poslovima, odnosno u zemljoradnji. Bilo je prisutno patrijarhalno uređenje u kojem je otac imao glavnu riječ nad robovima i sinovima koji su obrađivali zemlju, a majka je s kćeri vodila gospodarstvo (Hercigonja, 2017). Pojavom humanizma i renesanse, dolazi do velikog preokreta u odgoju, kada dijete dolazi u središte odgojnog procesa. Počinje se obraćati pažnja na djetetove osjećaje i potrebe, a zabranjuje se i tjelesno kažnjavanje. Upravo zato se 20. stoljeće naziva *stoljećem djeteta*.

U suvremenom društvu, u većini razvijenih zemalja, nastoje se zadovoljiti djetetove potrebe te su brojne države različitim zakonskim propisima zaštitila djecu i njihova prava. Dijete se danas prihvaća kao subjekt s pravima te je država ona koja mora jamčiti prava istih. Obiteljski odgoj učinio je pomak iz privatne u javnu sferu i postao je predmetom javne politike. Roditelj je pred zakonom odgovoran za svoje postupke i svako ugrožavanje djetetovih prava nosi određene sankcije. Dok se u prošlosti u odgoju nastojalo djecu pripremiti za život u zajednici, suradnju i dijeljenje s drugima, za održavanje veze s članovima obitelji i sl., danas je sve više naglasak na osobnim postignućima djeteta i razvoju dječje nezavisnosti. Od roditelja se očekuje da naprave pomak od odgoja za poslušnost prema odgoju za odgovornost i kritičko razmišljanje.

Slika 11. Odgoj, izvor: portal Dinamikom (<https://www.dinamikom.eu/blog/odgoj-obrazovanje-i-razvoj/718-roditeljski-odgojni-stilovi-i-kako-ih-prepoznati.html>)

Slika 10. Spartanska žena daje štit svome sinu, izvor: Google Photos

Danas se sve više javlja pritisak i želja da od svoje djece izvučemo maksimum. Za njih želimo sve najbolje, da budu najbolji u svemu što rade, da budu umjetnici, akademski obrazovani, uspješni u sportu i da kroz život prolaze bez teškoća. Dijete kompetenciju razvija kroz aktivnost pa dobar odgoj znači i pružanje prilike djetetu da u svakodnevnim situacijama sam donosi odluke i rješava probleme, na taj način uči se odgovornosti. Mnogi roditelji smatraju da su zabranom tjelesnog kažnjavanja izgubili roditeljski autoritet, a drugi su recimo previše popustljivi. Postoje i oni roditelji koji su sudbinu djeteta uzeli u svoje ruke te im sami organiziraju dan i ispunjavaju ga obvezama, uz stalno nadgledanje, što onemogućuje djeci da razvijaju samostalnost. Uz različite stilove odgoja, roditelji dobivaju i brojne kontradiktorne savjete o tome je li se potrebno usmjeravati na postignuća djeteta ili mu treba osigurati dovoljno slobodnog vremena za istraživanje vlastitog okruženja. Samim time, roditelji su postali i puno osjetljiviji na rizike s kojima se susreću njihova djeca, bilo fizičke ili psihičke potencijalne opasnosti. Sve u svemu, kompetentan roditelj poznaje svoje dijete i zna koje su mu potrebe, pruža mu kvalitetan odgoj i shvaća važnost razvijanja partnerstva i dobrih odnosa s onima koji izvan te obitelji skrbe o njegovom djetetu, odgajaju ga i obrazuju.

6. SUVREMENO DJETINJSTVO

Odrastanje u današnjim društvenim i ekonomskim uvjetima predstavlja velik izazov za roditelje i za zaposlenike odgojno-obrazovnih ustanova. Slika djece rane i predškolske dobi izmjenjena je te su tradicionalna uvjerenja o djetinjstvu, kojima smo pristupali s dozom straha, želje i mašte, nepovratno izgubila smisao. Značenje djetinjstva kakvog smo nekad imali polako izumire. Zašto je to tako?

Često se vodi polemika o izumiranju djetinjstva, odnosno "užurbanom" djetinjstvu i djeci koja nisu spremna emocionalno se nositi s brzim i stresnim načinom životima, s medijima i strahom od neuspjeha. Također, današnje tehnološke i informatičke prednosti suvremenog života, ostavljaju posljedice na odrastanje naše djece. Dijete se definira kao "odrasli na čekanju", a djetinjstvo kao period bezbrižnosti i vrijeme kad ono postaje jedinstveno biće, dok neki djecu vide kao "odrasle u nastajanju" i smatraju da se odrasli fokusiraju na ono što djeca ne mogu, umjesto na ono što mogu. Pogled na djecu kao "one u nastajanju", podrazumijeva da djetinjstvo percipiramo kao nešto što je samo po sebi vrijedno i što nosi niz potencijala koje se u kasnijim godinama čovjekova života više neće ponoviti.

Slika 12. Djetinjstvo sredinom 20. stoljeća (preuzeto sa portala London's Royal Docks)

Odrasli smatraju da su osobine djece veliki razvojni potencijal, ali ih isto tako doživljavaju i kao potencijalne probleme odrastanja. Djetinjstvo odraslima predstavlja bezbrižnost i bezgraničnu maštu, no je li istina da je suvremeno djetinjstvo toliko razigrano i neopterećeno? Danas bismo mogli govoriti o *institucionalizaciji djetinjstva*, ona se očituje u sve većoj društvenoj kontroli na odrastanje. Danas djeca sve manje borave u slobodnoj igri, na ulici i igrajući tradicijske igre s vršnjacima, a sve su više vezani za medije. Zbog zaposlenosti roditelja, djeca također sve više borave u ustanovama za predškolski odgoj pa tako i interes za provođenje

kvalitetnog obrazovanja i odgoja dobiva na značenju. Takve institucije omogućuju da dijete u suradnji s drugom djecom i odraslima izgrađuje sebe i nadopunjuje svoje iskustvo i znanje. U okviru suvremenih društvenih i ekonomskih promjera, mijenja se i odnos prema djetinjstvu, što ima za posljedicu i promijenjen pristup odgoja i obrazovanja djece. Odgojno-obrazovne institucije trebaju biti usmjerene na kvalitetan život djece u vrtiću, poticanje djece na igru, druženje i učenje kao i bogatu komunikaciju s roditeljima kao najvažnijim sudionicima odgoja.

Slika 13. Djetinjstvo danas (preuzeto sa portala TomislavCity)

Postman upozorava kako je dječja igra postala jedna od glavnih preokupacija roditelja - kroz igru pokušavaju profesionalizirati dijete (Postman, 2006., 147), ne shvaćajući da je njemu kao djetetu upravo ta igra najbolji (ako ne i jedini prihvatljivi) put ka razvoju sposobnosti i vještina. Igra više nije smještena u segment djetinjstva, nije odvojena od odraslih pa kao takva za dijete predstavlja svojevrsno opterećenje, a ne slobodnu aktivnost povezanu s osjećajem ugone. "U dječjem svijetu, igra je i poticaj i aktivnost i nagrada: ona je sama sebi svrha i nagrađuje se igrom. No smještena u sferu kulture odraslih, igra postaje 'vježba' (učenje kroz igru, igrom do znanja) i biva nagrađena nečim vanjskim, zamjenom za izvornu ugonu. Upravo u tom oduzimanju dječje slobode, dragovoljnosti i veselja pri spontanoj igri ogleda se njezino izumiranje." (Postman prema Bašić, 2012.)

7. DIJETE I VRTIĆ

Vrtić je prvo socijalno okruženje u kojem dijete ima priliku promatrati sebe kao dio zajednice u kojoj mora uspostavljati odnose s drugima bez potpore svoje obitelji. To je mjesto gdje se stječe samopouzdanje i povjerenje, uči se poštovati druge i uspostavljaju se odnosi s drugima. U kontekstu vrtića, sukobe koji se neminovno javljaju treba sagledati kao priliku za stjecanje socijalnih vještina kao sastavnica socijalne kompetencije. "Suživot u svakoj zajednici zahtijeva poznavanje i razumijevanje njezinih normi, pravila i vrijednosti te ovladavanje umijećima nužnima za djelotvornu interakciju unutar te zajednice. Procesi učenja uključeni u to ovladavanje počinju s rođenjem i moraju prilično uznapredovati u ranom djetinjstvu." (Katz i McClellan, 1999.)

7.1 Socijalni razvoj

Iako je jedan od najvažnijih utjecaja na djetetov socijalni razvoj iskustvo u obitelji, posljednjih se godina sve više govori o važnoj ulozi koju vršnjaci imaju u socijalnom razvoju. Budući da djeca provode sve više vremena u grupnom okruženju, i njihove odgajateljice su važne u oblikovanju djetetovih iskustava s vršnjacima. Zadovoljavajući odnosi s vršnjacima osiguravaju kontekste za široki raspon socijalnih i intelektualnih poticaja, izazova i učenja. No, valja imati na umu zaključak do kojeg su došli Clarke, Stewart, Gruber i Fitzgerald, na temelju njihove longitudinalne studije. Prema ovim autorima, sama izloženost drugoj djeci nije dovoljna da bi se stvorio zaokruženi repertoar socijalnih umijeća koja mogu poslužiti u interakcijama s različitim djecom u različitim situacijama. Ne bi trebalo podcijeniti uloge odraslih osoba (roditelja, odgajatelja) u promicanju socijalne kompetencije. Socijalna iskustva u prvih pet ili šest godina života osiguravaju temelje na kojima počivaju svi budući odnosi.

Slika 14. Djeca u vrtiću (preuzeto sa portala Roditelji.me)

7.2 Problemi u vrijeme prilagodbe djece na vrtić

Prilikom polaska djece u vrtić, javljaju se problemi u ponašanju djece zbog njihove prilagodbe na nepoznatu, novu sredinu. Prvi dani boravka u vrtiću predstavljaju svojevrsnu krizu za dijete, budući da je tada dijete vrlo osjetljivo i važno je da se u odnos s djetetom tada unosi puno strpljenja i razumijevanja. To se prije svega odnosi na odgajatelje u vrtiću, ali i na djetetove roditelje čije dijete tek polazi u vrtić. Dobra priprema djeteta, roditelja i odgajatelja, pomoći će djetetu da to razdoblje prebrodi što bezbolnije.

U razdoblju prilagodbe važno je zadovoljiti psihosocijalne potrebe djeteta, ali je jednako tako važno optimalno zadovoljiti primarne djetetove potrebe. Pod primarnim djetetovim potrebama (osnovne, biološke) podrazumijevamo skup su fizioloških potreba - potrebu za hranom, vodom, zrakom, spavanjem, zaštitom od ekstremnih temperatura, za izlučivanjem i za senzornom stimulacijom – koje imaju vitalnu važnost jer o njima ovisi djetetov život (Milanović i suradnici, 2001.) Malo dijete vrlo je osjetljivo čak i na najmanje poremećaje u zadovoljavanju primarnih potreba. Neka djeca čak nemaju razvijen ustaljen ritam bioloških potreba, što je osobito izraženo kod jela i spavanja pa u dijelu dana kad se treba uklopiti u grupni ritam, nastaju i najveće frustracije. Vrlo je bitno prilagoditi ritam ovih dnevnih rituala svakom djetetu i skupini i dati im dovoljno vremena da zadovolje te potrebe.

Slika 15. Djeca u vrtiću (preuzeto sa portala miss7)

Osim promjena u vidu primarnih potreba, kod djece se u procesu prilagodbe javljaju i neki zdravstveni problemi. Kao najčešći problem javlja se pojačana osjetljivost na infekcije. Budući da faza formiranja vlastitog imuniteta još nije gotova, djeca imaju smanjen imunitet. Prilikom bliskog kontakta s drugom djecom, povećava se sklonost infekcijama, a to utječe i na stres koji je uzrokovan samom prilagodbom na vrtić. Zato je važno da je dijete prije ulaska u vrtićku skupinu redovno procijepljeno. Simptomi bolesti kod djece nisu uvijek karakteristični pa treba obratiti pažnju na pojavu razdražljivosti kod djece, pojačan nemir i umor te primjetnu nezainteresiranost za igru, budući da malo dijete ne zna izraziti simptome bolesti.

Iz iskustva se može reći da proces prilagodbe na vrtić kod zdrave djece ne predstavlja problem niti ostavlja negativne posljedice na razvoj djeteta. Vrlo često, unatoč dobroj pripremljenosti (djece, odgajatelja i roditelja), dijete reagira burno i pokazuje nezadovoljstvo, ali roditelji i stručne osobe su tu da dijete što lakše i bezbolnije prevlada proces prilagodbe i socijalizacije.

7.3 Utjecaj prostora na djecu

Prostorno materijalno okruženje predstavlja jednu od najvažnijih struktura u odgojno-obrazovnoj ustanovi. Kvaliteta okruženja nezaobilazna je pretpostavka i kvalitete življenja, odgoja i učenja djece u vrtiću. Djeca su istraživačke prirode i u aktivnoj su potrazi za informacijama iz svog okruženja. Promatranjem i istraživanjem pokušavaju razumjeti svijet oko sebe. Razdoblje od rođenja do treće godine života, vrijeme je najintezivnijeg učenja i razvoja djece, prema tome vrlo je važno djeci te dobi osigurati poticajnu i na istraživanje usmjerenu okolinu u kojoj će ona otkrivati spoznaje o svijetu.

U lipnju 2006. godine, otvorio se zagrebački vrtić Jarun. Poznati dvojac Vinko Penezić i Krešimir Rogina osmislili su idejni projekt zgrade, a gđa Ksenija Jurčić Diminić arhitekturu vrtićkog krajobraza. U nastavku je nekoliko njihovih promišljanja o arhitekturi vrtića, izvađenih iz intervjua kojeg je vodila Helena Burić (za časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 44, ljeto 2006.).

H: *Kako ste odgovorili na potrebe djece, odgajatelja i roditelja u smislu funkcionalnosti samog vrtića? Jeste li tu napravili optimalno rješenje? U kojim je segmentima vidljiva ta funkcionalnost?*

Rogina: Vrtić mora biti funkcionalan djeci, ali i roditeljima. Kao roditelj znam koliko je važno, kad dovedim dijete u vrtić, da put do same sobe bude jednostavan i prohodan. Roditelji koji dolaze čak i iz neposredne blizine počesto će biti u vremenskoj stisci, jer se mahom radi o urbanim zaposlenim roditeljima kojima je nužda dijete voditi u vrtić. Iz tog razloga su garderobe dviju jedinica (soba dnevnog boravka) u jednodimenzionalnoj niši hodnika gdje se događa socijalizacija i razgovor s drugim roditeljima, odgajateljima i djecom. Naravno, važno je da se iz tog prostora može lako izaći. Ta funkcionalna i čitka organizacija prostora ima smisla, važno je da nema labirinata koji će onemogućavati prohodnost. I dijete će u toj čitkosti i jednostavnosti vidjeti smisao.

H: *Kako zamišljate idealan vrtić, tj. vrtić po mjeri djeteta?*

Rogina: Teško je reći što je idealno. Vrtić se nikada ne može gledati bez konteksta kojem je namijenjen. Prvenstveni zahtjev treba biti da se dijete u tom prostoru dobro osjeća. Što vrijedi arhitektura u kojoj ti struka plješeće, za koju dobivaš nagrade i radovi ti se publiciraju u svjetskim časopisima, ako se dijete u tom vrtiću ne osjeća dobro? To znači da nisi pogodio cilj. Dakle, korisnik je važan. Spomenuo sam roditelje i djecu, no ne treba zanemariti ni ljude koji rade svoj posao u vrtiću kako bi ta djeca ovdje mogla sretno odrastati. Važno je da se i ljudi koji u vrtiću rade, dakle odgajateljice, kuharice, ekonomi koji voze hranu, u njemu osjećaju humano i dobro.

Penezić: Mislim da ne postoji idealno, ne vjerujem u taj termin u arhitekturi u današnje vrijeme, no postoje situacije koje otvaraju brojne mogućnosti. Mislim da je to ono što danas nazivamo idealnim. To je nešto što se može vrlo lako prilagoditi različitim raspoloženjima i potrebama, a u vrtiću je to otvorenost i podređenost prostora igri. Što duže se djecu ostavi neopterećenu i daju im se otvorene mogućnosti za razvoj kreativnosti, što duže se ona igraju, to je bolje za njih i okolinu. Prostor koji potiče ove vrijednosti je prema mojim mjerilima idealan prostor. (...) Kad bih mogao birati, izabrao bih uvijek tu 'zračnost', napravio vrtić kao prizemnicu u kojem svaka jedinica (soba dnevnog boravka) ima kontakt s vanjskim prostorom.

8. PRIMJERI DOBRE PRAKSE

Pod ovim naslovom prikazat će se nekoliko primjera dobre prakse kojima je objedinjeno obitovanje djece i starijih u jedinstvenom prostoru. Primjer iz Dortmunda pokazuje da je to zapravo vrlo dobra kombinacija. Dječji vrtić Möhrenbande zapravo je tražio samo novi prostor, međutim djeca su ujedno pronašla i novu radost. Naime, prostorije im je iznajmio dom za starije i nemoćne osobe. Njegovim su stanarima djeca pak dobrodošla promjena. Posjećuju jedni druge i zajedničkim druženjem obogaćuju živote jedni drugima.

Slika 16. Isječak iz kratkog videa primjera iz Dortmunda

Drugi primjer je jedan vrtić u američkom gradu Seattleu, koji je postao pravi klub za druženje najstarije i najmlađe generacije. Preko 400 štićenika doma za stare iz zapadnog Seattlea, u okviru Međugeneracijskog centra za učenje, provodi pet dana tjedno zajedno s mališanima, budući da je vrtić otvoren u okviru samog staračkog doma. Starije osobe i djeca zajedno sudjeluju u pjevanju, plesu, čitanju bajki i druženju, a zajedno i ručaju. Stanovnici doma, po njenim riječima, potpuno su se preobrazili u prisustvu djece. Premda često neraspoloženi i bezvoljni, nakon dolaska djece stariji se razvesele i živnu.

Evan Briggs je filmska redateljica i profesorica na Sveučilištu Seattle, koja je tokom 2012. i 2013. snimala ove zajedničke aktivnosti i napravila dokumentarni film "Present Perfect". "Snimajući ga, uvidjela sam koliko smo podijeljeno društvo postali, što je veliki gubitak za sve." Evan Briggs se nada da će njen film doprinijeti tome da se ovaj način spajanja mladih i starih proširi. "Ova ideja lako se može primijeniti svugdje, i tako ćemo starije osobe ponovno uključiti u zajednicu," poručuje ona. Program je osmišljen kao protuteža usamljenosti i dosadi koji tako često karakteriziraju život u ustanovama za njegu starijih. Ovi izazovi mogu biti osobito evidentni u domovima poput Mount-a, gdje je prosječna dob 92 godine, a stanovnici su uglavnom krhki, ne kreću se dovoljno i trebaju pomoć. "Željeli smo živahnu zajednicu, kako bismo bili sigurni da je ovo mjesto gdje su ljudi došli živjeti, a ne umrijeti", kaže Charlene Boyd, administratorica centra. Spajanje djece i starijih bilo je prirodno rješenje. U isječku iz Briggsovog dokumentarca, starac u invalidskim kolicima naginje se malom

dječaku da ga upita za ime. "Max", odgovara dječak. "Oh, Mack", kaže starac. S velikim strpljenjem, osobito za jedno tako malo dijete, Max je iznova izgovarao svoje ime, sve glasnije i sve preciznijom artikulacijom, sve dok starac nije čuo i ispravno izgovorio njegovo ime. Još jedna stanovnica s uznapredovalom Alzheimerovom bolešću, čiji je govor bio nerazumljiv, mogla je govoriti potpunim, tečnim i prikladnim rečenicama u trenutku kada su je odvezli u dječju sobu.

Brojna istraživanja povezuju društvenu interakciju sa smanjenom usamljenošću, odgođenim mentalnim padom, kao i smanjenim rizikom od bolesti i smrti starijih osoba. Također se pokazalo da druženje među generacijama povećava količinu osmijeha i razgovora među starijim osobama, prema jednoj japanskoj studiji iz 2013. godine. Iako je nejasno kakav utjecaj takva socijalna interakcija ima na djecu, istraživanja sugeriraju da bi ona mogla imati i razne prednosti za njih. Naprimjer, manja je vjerojatnost da će djeca koja imaju rani kontakt sa starijim ljudima smatrati da su oni nesposobni. Ove međugeneracijske interakcije također pospješuju društveni i osobni razvoj djece. I, kao što će potvrditi mnogi roditelji čija djeca pohađaju ovakav vrtić, djeca su sklona osjećati se ugodnije u blizini osoba s invaliditetom i oštećenjima svih vrsta nego njihovi vršnjaci koji nemaju takva iskustva.

Slika 17. Isječak iz filma "Present Perfect", redateljice Evan Briggs

Integracija predškolskih ustanova i staračkih domova nije ustaljeni trend i čini se da nema stvarnog broja o tome koliko ih postoji. No, sudeći prema broju videozapisa i članaka koji prikazuju te programe na društvenim mrežama, to je pokret koji mnogi žele prihvatiti. Godine 1976. Japanac po imenu Shimada Masaharu spojio je dječji vrtić i dom za starije u tokijskoj općini Edogawa. Do 1998. godine Kotoen je bio jedan od 16 takvih zajedničkih objekata, prema tokijskom Ministarstvu zdravstva, rada i socijalne skrbi. Ideja se proširila u Sjevernu Ameriku otprilike u isto vrijeme, a danas postoje međugeneracijski centri za starije i djecu diljem Japana, Kanade i Sjedinjenih Država.

Budući da dijele istu zgradu, postoje i prilike za spontani angažman - kada je loše vrijeme, a djeca moraju koristiti hodnike, predvorja ili slobodne sobe kao svoja igrališta, ili naprimjer kad dođe lokalni glazbenik koji će zasvirati djeci, a oni plešu i pjevaju zajedno sa starijima. Starije osobe cijene kvalitetno vrijeme koje provode s djecom, a veza između dviju ranjivih skupina mogla bi biti korisnija nego što mislimo. Živimo u društvu u kojem je briga o mladima i starima sve više odvojena, no ove generacije mogle bi postati od velike koristi jedna za drugu, sve što trebamo učiniti je spojiti ih.

Slika 18. Isječak iz filma "Present Perfect", redateljice Evan Briggs, prikazuje stariju osobu kako s djecom slaže puzzle

Treći primjer je Starački dom Jinseyanguang, što na kineskom znači zlatno sunce. To nije tipičan centar za njegu starijih osoba, jer spaja vrlo stare i vrlo mlade, sa svojim dječjim vrtićem unutar doma za umirovljenike. Kako bi sanatorij bio življi, Hao Baozheng je djecu iz svog vrtića odveo u starački dom i osmislio niz tjednih aktivnosti koje zadovoljavaju potrebe i mlađih i starijih. Više od 20 starijih osoba, u dobi između 79 i 100 godina, provodi vrijeme zajedno s djecom vrtićke dobi i tako svakodnevno dijele sreću dječjih igara. Osim djece, starije osobe također vrlo dobro prihvaćaju natjecateljske aktivnosti, poput hvatanja loptica i natjecanja u pjevanju. Početak je bio težak, rekao je Hao. Neka djeca su bila bučna, a neka nisu bila baš bliska starcima. "Ali kako se međusobno upoznaju, sve se bolje slaže i stvari teku glatko." Prema Haoovim riječima, roditelji vrtićke djece jako podržavaju takve aktivnosti. "Svi će na kraju ostarjeti i ustanove za skrb o starijima trebale bi više razmišljati o načinima povećanja osjećaja sreće svojih starijih građana," dodao je.

Ovakve aktivnosti rezultiraju obostranom dobrobiti za obje generacije, povećavajući prilike za djecu i ljude svih dobnih skupina za češću interakciju.

Program djeci nudi mogućnost:

- Upoznavanja normalnog procesa starenja
- Prihvatanja osoba s invaliditetom
- Povezanosti s ljudima koji se razlikuju za dvije ili tri generacije
- Smanjenog straha od starijih osoba
- Primanja i pružanja bezuvjetne i neograničene ljubavi i pažnje.

Osim toga, stariji stanovnici i sudionici programa imaju koristi od:

- Česte interakcije s djecom tijekom dana
- Tjelesne aktivnosti u igri s djecom
- Mogućnosti za igru, smijeh i uživanje u duhu i radosti koje djeca donose u kućno okruženje
- Ponovnog osjećaja vlastite vrijednosti
- Prilike za prijenos znanja
- Sposobnosti služenja kao uzor.

Slika 19. Unuk pomaže djedu, izvor: HelpGuide (<https://www.helpguide.org/articles/parenting-family/grandparents-raising-grandchildren.htm>)

Osim dobrobiti za zdravlje, modeli međugeneracijske skrbi također će vjerojatno biti isplativi, jer dopuštaju sinergiju resursa kao što su radna snaga, zgrade, materijali za učenje i aktivnosti. Ulaganje u vrijeme osoblja

i osiguravanje vremena koje mladi i stari provode zajedno, planirano je i primjereno za sve uzraste te ključno za rad u skrbi. Dvije skupine ne mogu se jednostavno ostaviti u sobi, ideja je ovdje izgraditi odnose i pomoći svakoj osobi da iskoristi entuzijazam, znanje i stavove jedni drugih.

9. MIŠLJENJA UKLJUČENIH AKTERA

Provedena anketa, koja je bila orijentirana na roditelje vrtičke dobi te djelatnike dječjeg vrtića/doma za starije, pokazala je veliku zainteresiranost i pozitivne odgovore na prijedlog spajanja dviju naizgled nepovezivih skupina, djece vrtičke dobi i starijih osoba. U anketi je sudjelovalo 20 ispitanika i samo je jedan negativan odgovor na pitanje je li dobro da su djeca u interakciji sa starijima. Velika većina ispitanika, bilo da se radi o roditelju ili odgajatelju, vidi pozitivne strane i smatraju da bi obje skupine iz toga imale koristi.

Na postavljeno pitanje: "Što mislite o ideji spajanja dječjeg vrtića i doma za starije? Misлите li da je dobro da su djeca u interakciji sa starijima (da postoji niz tjednih aktivnosti koje koriste i mladima i starijima)? Biste li poslali svoje dijete u takav vrtić?", izdvojeni su neki od odgovora ispitanika:

Odlična ideja, naravno to donosi bolju socijalizaciju kod djece koja su u interakciji sa starijima. Također, trebalo bi pri tome paziti na zdravstveno stanje korisnika staračkih domova (psihičko i fizičko) koji bi bili u interakciji sa djecom. Uz to, kao roditelj, voljela bih da i djeca i stariji također imaju i vrijeme kada bi bili odvojeni, ali i vrijeme koje bi provodili zajedno (neke aktivnosti nije jednostavno izvoditi u zajedničkoj interakciji). Poslala bih dijete u takav tip vrtića kada bi se za to ispoštovali svi uvjeti!

- zaposlenica dječjeg vrtića

Nije dobro da djeca iz vrtića i korisnici doma za starije stalno dijele isti prostor. Pohvalno je da se organiziraju posjeti djece, ali svatko mora imati svoj prostor, svoje društvo i svoj mir.

- zaposlenica dječjeg vrtića

Mislim da je ideja odlična, smatram da bi pomogla i djeci i starijima. Definitivno bi poslao dijete u takav vrtić.

- roditelj djeteta vrtičke dobi

Svakako da bih. Mislim da djeca mogu dosta naučiti u interakciji sa starijima, a također i stariji mogu svoje vrijeme kvalitetnije provoditi u interakciji s djecom čime popunjavaju svoj dan. Svakako mislim da je dobra ideja budući da u RH nedostaje i jednih i drugih ustanova.

- roditelj djeteta vrtičke dobi

Da, mislim da bi i jedno i drugi bili veoma zadovoljni i sretni međusobnim druženjem.

- roditelj djeteta vrtičke dobi

Da! Definitivno! Čak bi takvom vrtiću dao prednost!

- roditelj djeteta vrtičke dobi

Smatram da je takvo spajanje jako korisno objema skupinama. Od takve simbiotske ustanove moglo bi se izvući puno više pluseva nego minusa. Upisala bih dijete u takav tip vrtića.

- roditelj djeteta vrtičke dobi

10. ZAKLJUČAK

Integracija predškolskih ustanova i staračkih domova nije ustaljeni trend, no sudeći prema broju videozapisa i članaka koji prikazuju takve programe, to je pokret koji mnogi žele prihvatiti. Starije osobe cijene kvalitetno vrijeme koje provode s djecom, a veza između dviju ranjivih skupina mogla bi biti korisnija nego što mislimo. Živimo u društvu u kojem je briga o mladima i starima sve više odvojena, no ove generacije mogle bi postati od velike koristi jedna za drugu. Brojna istraživanja pokazuju poboljšano mentalno zdravlje i smanjen rizik od bolesti i smrti kod starijih osoba, kao i povećanu količinu osmijeha i razgovora među starijima. Također, djeca koja rano stupe u kontakt sa starijim ljudima, neće starost gledati kao nešto negativno, već će se osjećati ugodnije u blizini osoba s invaliditetom i oštećenjima, nego ona djeca koja nemaju takva iskustva. Na taj način smanjuje se sklonost diskriminaciji.

U suvremenom svijetu, gdje sve manje obitelji živi u velikim zajednicama, izgubljen je socijalni kontakt među generacijama. Cilj ovakve ustanove, gdje će se spajati mladi i stari, jest stvoriti živu zajednicu, mjesto susreta generacija, mjesto u kojem se spoznaje da vrijeme neumitno curi te da cijenimo svoj život i živote onih koji su nas donijeli na svijet.

Slika 20. Susret generacija, izvor: Google Photos

11. POPIS LITERATURE I IZVORA

- Giddens, A. (2007.) Sociologija, 4. izdanje, Zagreb, Nakladni zavod Globus
- Cherlin, A.J. i Furstenberg Jr., F. (1986.), The New American Grandparent, Harvard University Press
- Corsaro, W.A. (1997.) The Sociology of Childhood, 2. izdanje, Bloomington, Pine Forge Press
- Wise, S. (2003.), Family structure, child outcomes and enviromental mediators: an overview of the Development in Diverse Families Study, Australian Institute of Family Studies
- Živić, D. (2003.), Demografski okvir i razvoj obiteljske strukture stanovništva Hrvatske 1971. – 2001., Revija za sociologiju, 34 (1-2), 57-73
- Šagud, M. (2014.), Contemporary Childhood and the Institutional Context, Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Časopisi:

- Maleš, D. (2012.), Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima, časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 15
- Intervju: Arhitektura je disciplina sinteze, arhitekti Penezić-Rogina, razgovarala: Helena Burić, časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 44, ljeta 2006.
- Rončević, A. (2006.), Najčešći problemi u vrijeme prilagodbe djece na jaslice i vrtić, časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 45
- Falamić, M. (2009.), Vrtić kao poligon za učenje socijalnih vještina, časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 54
- Bašić, S. (2012.), Kriza djetinjstva, časopis Dijete Vrtić Obitelj, broj 67

Internetski izvori:

- <https://www.dzs.hr/>
- <https://www.vecernji.hr/vijesti/djecji-vrtic-u-starackom-domu-926756>
- <https://www.krenizdravo.hr/>
- <https://vrtici-du.hr/vaznost-stvaranja-poticajnog-prostorno-materijalnog-okruzenja/>
- <https://www.seniori.hr/socijalizacija/1156-moze-li-djecji-vrtic-biti-smjesten-u-starackom-domu>
- <https://www.roditelji.hr/vijesti/vrtic-u-starackom-domu-koji-povezuje-i-zblizava-generacije/>
- <https://www.teklic.hr/aktualno/kombinacija-vrtica-za-djecu-i-doma-za-starije-osobe-koristi-svim-generacijama/192034/>
- <https://www.theatlantic.com/education/archive/2016/01/the-preschool-inside-a-nursing-home/424827/>
- <https://ideas.ted.com/whats-a-nursing-home-combined-with-a-childcare-center-a-hopeful-model-for-the-future-of-aging/>
- <https://theconversation.com/combining-daycare-for-children-and-elderly-people-benefits-all-generations-70724>
- http://www.xinhuanet.com/english/2019-10/17/c_138479484.htm
- <https://www.connectability.org.au/the-benefits-of-mixing-aged-care-with-child-care/>

Fakultet građevinarstva, arhitekture i geodezije u Splitu
Diplomski sveučilišni studij Arhitektura i urbanizam
ak.god. 2021./2022.
Zimski diplomski rok

DIPLOMSKI RAD

Dječji vrtić i dom za starije Opuzen

Studentica: Tea Zonjić
Mentor: izv.prof.art. Nikola Popić, dipl.ing.arh.
Konzultantica za konstrukciju: dr.sc. Nikolina Živaljić

SADRŽAJ

Grad Opuzen	2
Zona obuhvata	3
Prometna povezanost	4
Fotodokumentacija lokacije	5
Idejno rješenje projekta Đačkog doma iz 1959. godine	7
Zgrada tijekom godina	8
Koncept	9
Situacija postojećeg stanja 1:500	10
Situacija 1:500	11
Situacija s prizemljem 1:500	12
Tlocrt prizemlja 1:200	13
Tlocrt 1. Kata 1:200	14
Tlocrt 2. Kata 1:200	15
Tlocrt 3. Kata 1:200	16
Tlocrt 4. Kata 1:200	17
Tlocrt krova 1:200	18
Presjek a-a 1:200	19
Presjek b-b 1:200	20
Presjek c-c 1:200	21
Presjek d-d 1:200	22
Presjek e-e 1:200	23
Presjek f-f 1:200	24
Južno pročelje 1:200	25
Sjeverno pročelje 1:200	26
Istočno pročelje 1:200	27
Zapadno pročelje 1:200	28
Detalj istočnog pročelja 1:20	29
Detalj atrija dječjeg vrtića 1:25	30
Vizualizacije	31
Zahvala	37

Grad Opuzen

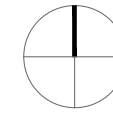
Opuzen je grad na jugu Dalmacije. Nalazi se 12 kilometara uzvodno od ušća rijeke Neretve, a naziv je dobio po tvrđavi Fort Opus, koju su Mlečani sagradili 1684. godine. Počevši od Opuzena, rijeka Neretva račva se u 12 rukavaca, koji su raj za športske ribolovce. Opuzen je poznat po uzgoju kvalitetnog povrća i voća, a osobito mandarina i kivija.

Najkarakterističniji i najprepoznatljiviji dio današnjeg Opuzena je gradski trg - "Pjaca", veliki dubinski, gotovo scenski prostor, na čijem se kraju nalazi crkva Sv. Stjepana sagrađena krajem 19. stoljeća u oblicima neoklasicizma. Na svečanom otvorenju "Godišnje izložbe ostvarenja hrvatskih arhitekata 2008.", dodijeljene su nagrade Udruženja hrvatskih arhitekata (UHA) za najuspješnija autorska ostvarenja hrvatskih arhitekata u pet kategorija, realiziranih u protekloj godini u Hrvatskoj. U kategoriji najuspješnijeg ostvarenja na području oblikovanja i unutrašnjeg uređenja u 2008., nagradu "Bernardo Bernardi" dobio je prof. Nenad Fabijanić za uređenje Trga kralja Tomislava u Opuzenu.

Na suprotnoj strani od crkve, početkom 20. stoljeća, podignuta je zgrada škole po tipskom austougarskom projektu. Porušena je 1992. godine i na njezinom mjestu podignuta nova poslovna zgrada znatno viših gabarita koja je poremetila izvorne prostorne odnose i mjerilo trga. Na trgu se također ističe i klasicistička zgrada općine s razigranim pročeljem. Iza crkve Sv. Stjepana nalazi se najstariji sačuvani dio grada, s nekoliko dobro sačuvanih kasnobaroknih stambenih sklopova stiješnjih na samom rtu današnjeg poluotoka. Unutar mreže uskih i nepravilnih popločanih uličica, barok je sačuvan u skromnim detaljima arhitektonske plastike, prostranim dvorištima s gospodarskim sadržajima, te snažnim volumenima stambenih katnica.

Uz rijeku, čija je obala u 19. stoljeću regulirana na način primorskih naselja pa se i naziva rivom, s nizom drvoreda, razvio se niz stambenih sklopova rezidencijalnog karaktera. Prostor od značaja za zaštitu kulturnih dobara i graditeljske baštine, vezani su prvenstveno uz neistraženo arheološko područje koje kao potencijalni prostor arheoloških nalaza obuhvaća čitav teritorij grada.

izvor: portal Mandarina Cup (<http://mandarinacup.hr/class/opuzen/>) te službena Facebook stranica Art festivala Zen Opuzen (<https://www.facebook.com/ZenOpuZen>)

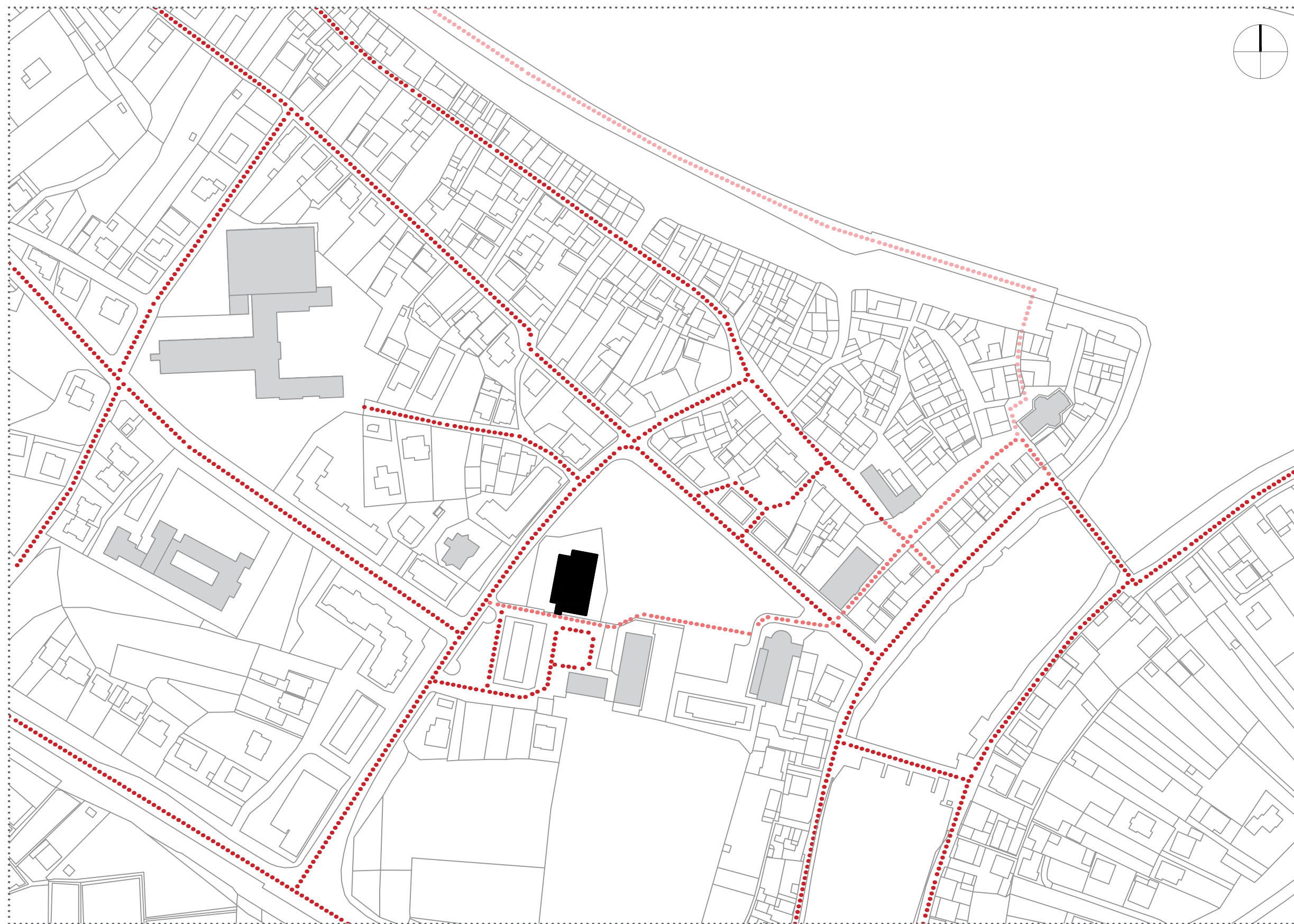

Zona obuhvata

Odabrana zona obuhvata smještena je u samom gradskom središtu, a nalazi se u sklopu gradskog parka u Opuzenu.

Postojeća zgrada na parceli izgrađena je 1959. godine i nekadašnja je upravna zgrada PIK-a Neretva (tvornica za preradu voća i povrća). Originalno je zgrada izgrađena kao đачki dom za učenike poljoprivredne škole koja je u neposrednoj blizini. Danas je napuštena i zahtijeva obnovu.

Plan je napraviti rekonstrukciju postojeće zgrade, u koju će se smjestiti dom za starije, uz koju se planira i novi objekt - dječji vrtić, koji bi se nalazio u prizemlju zgrade. Adaptacijom postojeće zgrade odabrana lokacija ispunila bi svoj veliki potencijal i tako postala novim mjestom druženja generacija.

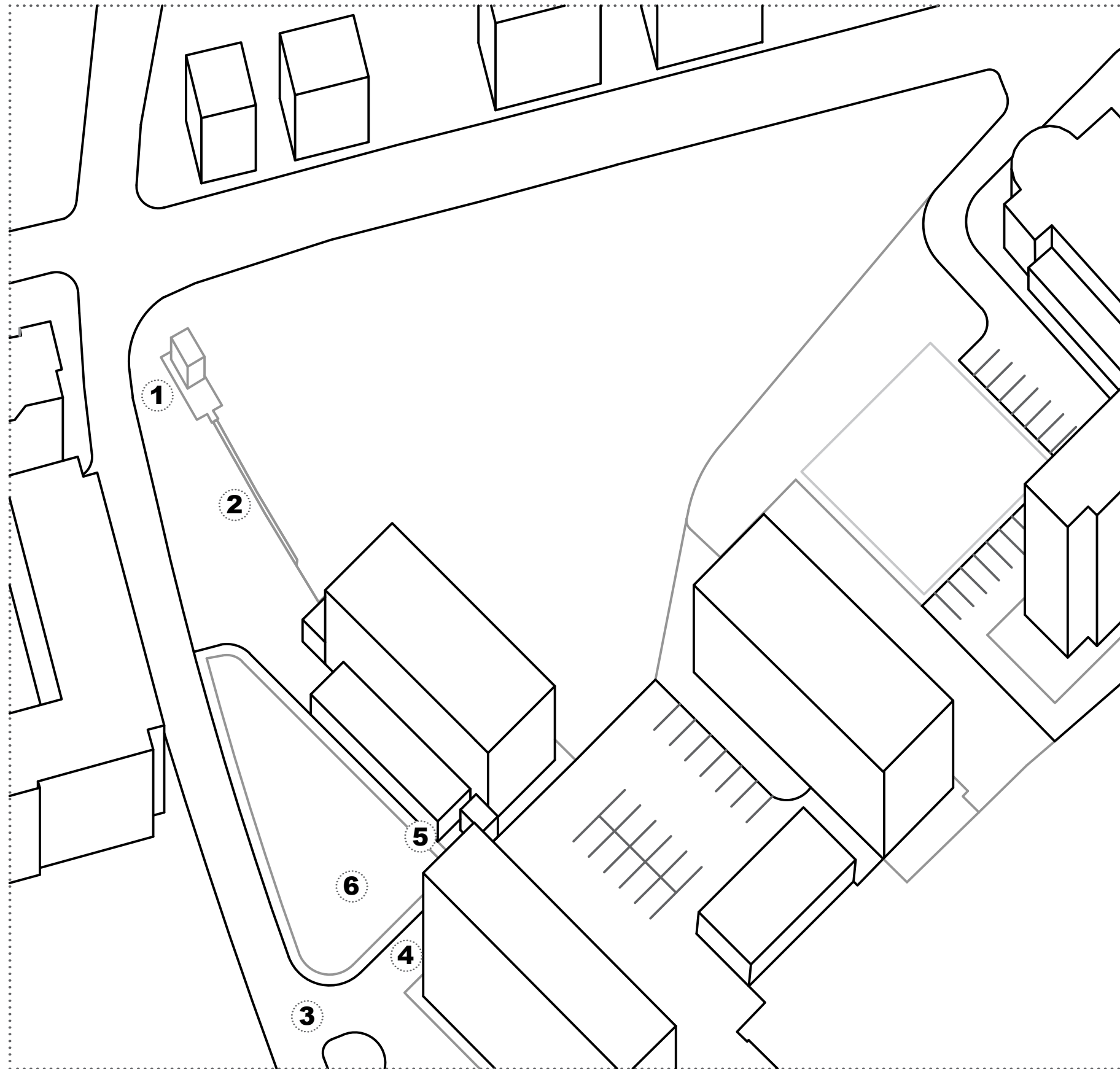
Prometna povezanost

Gledajući urbanističku sliku Opuzena, odabrana lokacija nalazi se u samom centru grada. Okružena je bitnim gradskim prometnicama i društvenim sadržajima, što ju čini vrlo pristupačnom kako kolno, tako i pješački.

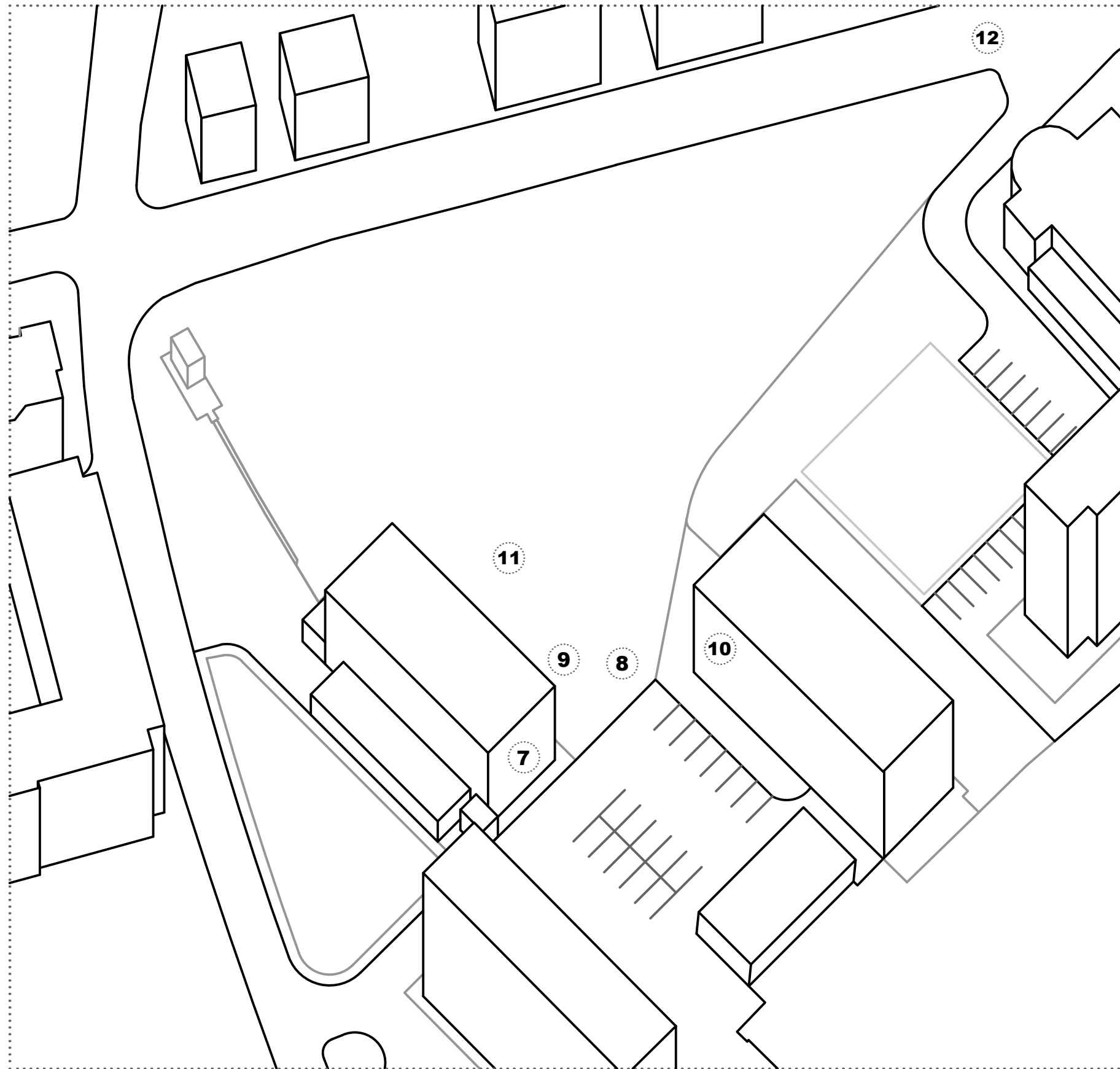
Komunikacijske poveznice na parceli i njenoj blizini vrlo su dobro postavljene. Uz zapadnu stranu parcele nalazi se Ulica Stanka Parmaća, svojevrsni ulaz u grad. Većina manjih gradskih ulica veže se upravo na nju, a važna je i kao poveznica magistrale i centra grada. Na sjeveru parcele na spomenutu ulicu priključuje se Ulica Žrtava Domovinskog rata, također bitna poveznica prema izlazu iz grada. Na južnoj strani parcele nalazi se parking, od kojeg je dio namijenjen za stanare višestambene zgrade koja je u neposrednoj blizini, a dio je javan te bi ga mogli koristiti i korisnici dječjeg vrtića i doma za starije. Također, na sjeverozapadnom dijelu parcele nalazi se improvizirani parking. Na tom dijelu nalazio bi se novi, uređeni parking za korisnike planiranog dječjeg vrtića i doma za starije. Na istočnoj strani parcele nalazi se gradski park, te dječje igralište, što bi također koristilo korisnicima ustanove.

Od ostalih važnih društvenih sadržaja u blizini lokacije su: Srednja poljoprivredna i tehnička škola Opuzen, osnovna škola, pošta, ambulanta, banka, zgrada općine, crkva te gradski trg ("Pjaca"). Blizina važnih gradskih objekata i ulica, čini ovu lokaciju strateški važnom i predstavlja mogući novi centar druženja i mjesta susreta građana.

- društveno bitni sadržaji
- pješački i kolni pristupi lokaciji

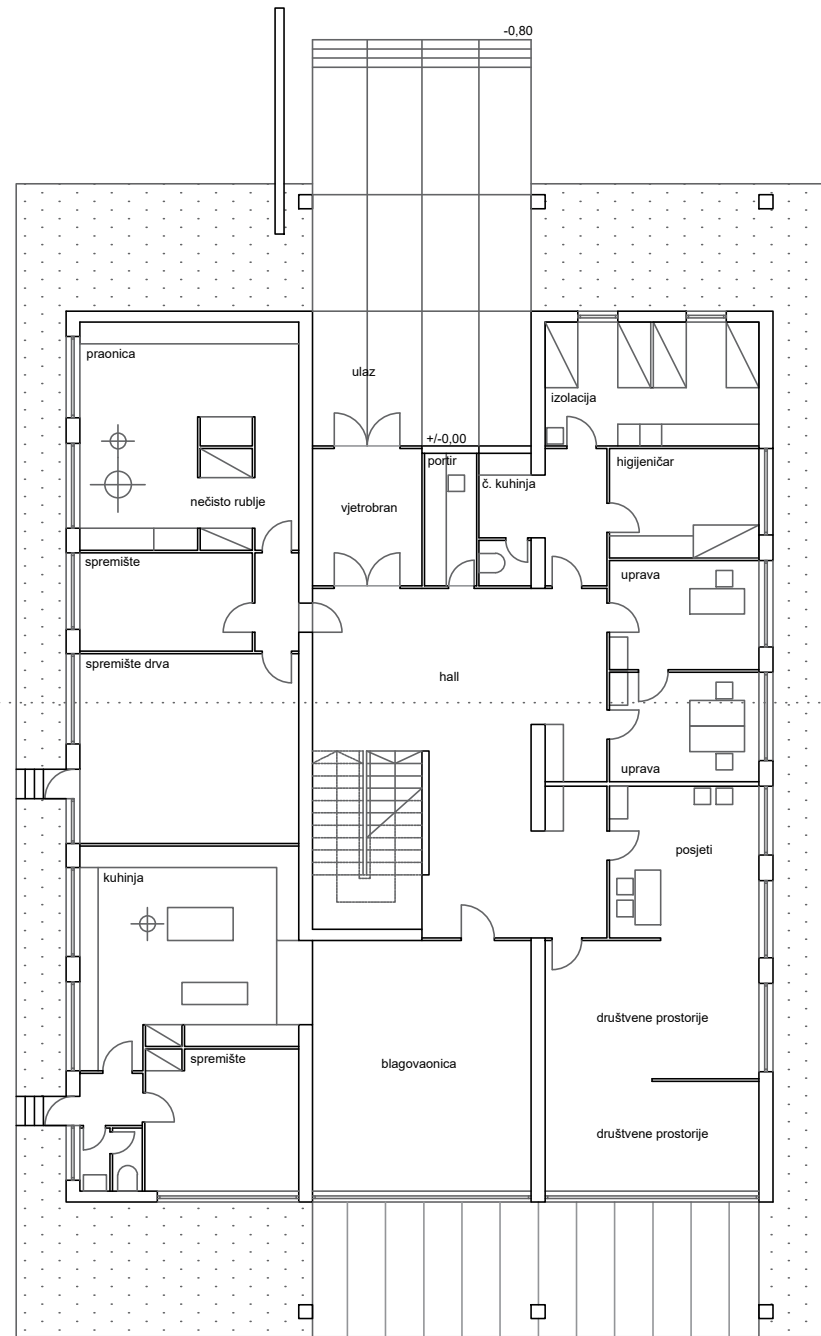

fotodokumentacija / izvor: osobni arhiv, fotografirano u listopadu 2021.

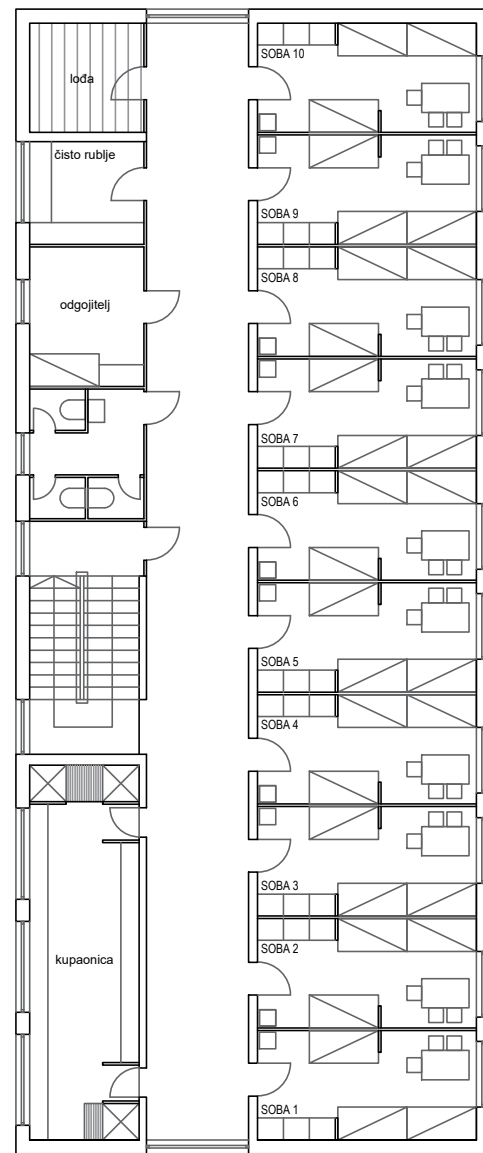

fotodokumentacija / izvor: osobni arhiv, fotografirano u listopadu 2021.

tlocrti

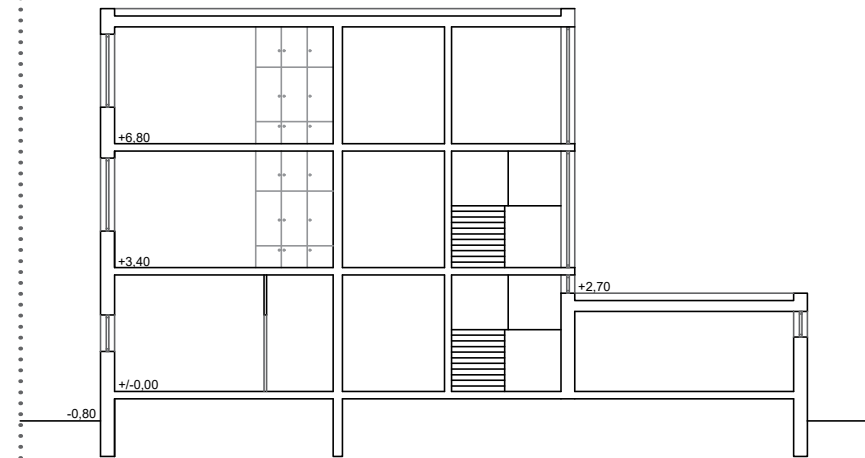

prizemlje

prvi i drugi kat

presjek

sjeverno pročelje

Idejno rješenje projekta Đačkog doma iz 1959. godine

"Uz postojeću zgradu Poljoprivredne škole dana je lokacija za zgradu internata. Prema odobrenom investicijskom programu, Internat - Đački dom ima 60 kreveta, sa svim pripadajućim nusprostorijama. Zgrada Đačkog doma projektirana je kao dvokatnica sa sobama za spavanje na prvom i drugom katu, a u prizemlju su društvene prostorije i nusprostorije. Na svakom katu smještena je po jedna stambena jedinica s deset soba tj, trideset kreveta sa pripadajućim sanitarnim baterijama, sobom odgojitelja, spremištem za čisto rublje i lođom za čišćenje. U prizemlju se uz ulaz nalazi vjetrobran i prostorija vratara, hall, blagovaona a kuhinjom, društvene prostorije, uprava, izolacija, spremište, spremište drva i praonica rublja. Sve ove prostorije: praonica rublja, gorivo i spremište, smještene su u prizemlju, jer ne postoji mogućnost jednostavne izvedbe podruma zbog vrlo visoke podzemne vode. Isto tako, u zgradi nije provedena po idejnom projektu instalacija centralnog grijanja, jer je broj dana loženja relativno mali, a instalacija skupa. Grijanje je predviđeno glinenim pećima. Konstruktivno je prizemlje zamišljeno u betonu, a prva i druga etaža su zidane s armirano betonskim rebričastim stropovima."

izvor: Državni arhiv u Dubrovniku

Obračun kvadrature:

Prizemlje: 19,38 x 24,20 = 469,00 m²
 1. i 2. kat: 2 x 31,39 x 13,00 = 816,14 m²
 1.285,14 m²

Zgrada tijekom godina

Bivša upravna zgrada PIK-a Neretve (originalno Đački dom Poljoprivredne škole Opuzen) posljednjih je tridesetak godina ruglo grada. Naime, unutrašnjost zgrade izgorjela je u požaru, a njezina fasada danas služi kao podloga street art umjetnicima, koji su proteklih ljeta dolazili na Festival ulične umjetnosti Zen Opuzen te su je oslikavali različitim motivima, što je jedino pozitivno u priči oko ove devastirane zgrade. Zgrada ima iznimnu sentimentalnu vrijednost za stanovnike grada Opuzena, budući da ih je većina radila u nekadašnjem gigantu PIK-u Opuzen, koji je propao sredinom devedesetih kao žrtva tadašnjeg modela pretvorbe i privatizacije. Grad s ovom zgradom ima velike planove. Sredstvima iz EU fondova plan je adaptirati zgradu kako bi u tom prostoru mjesto mogli naći projekti važni za širu društvenu zajednicu.

Naslovi na portalima:

STREET ART

Opuzen - derutne zgrade pretvorili u slikarska platna

AUTOR
Slavica Vuković

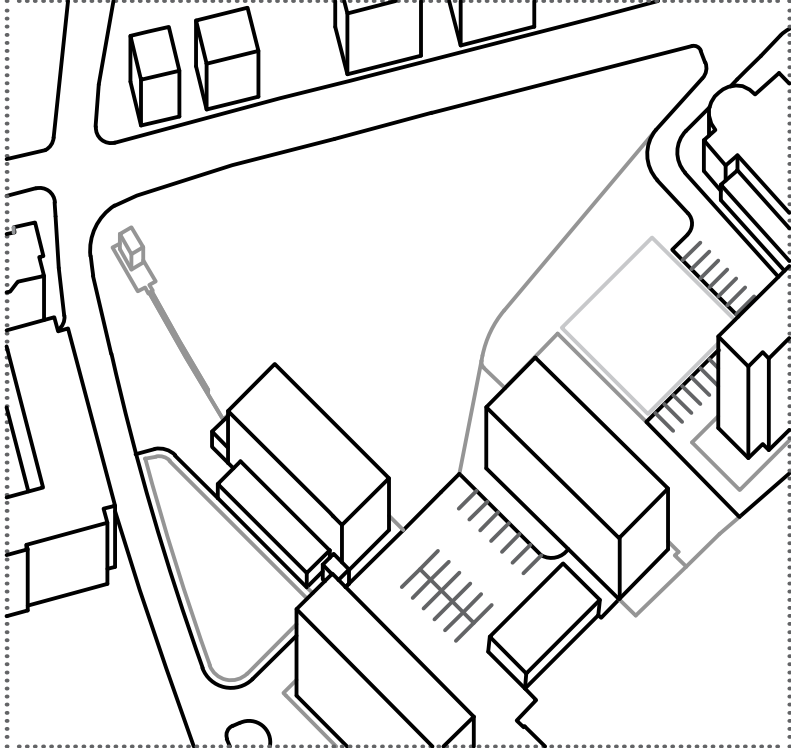
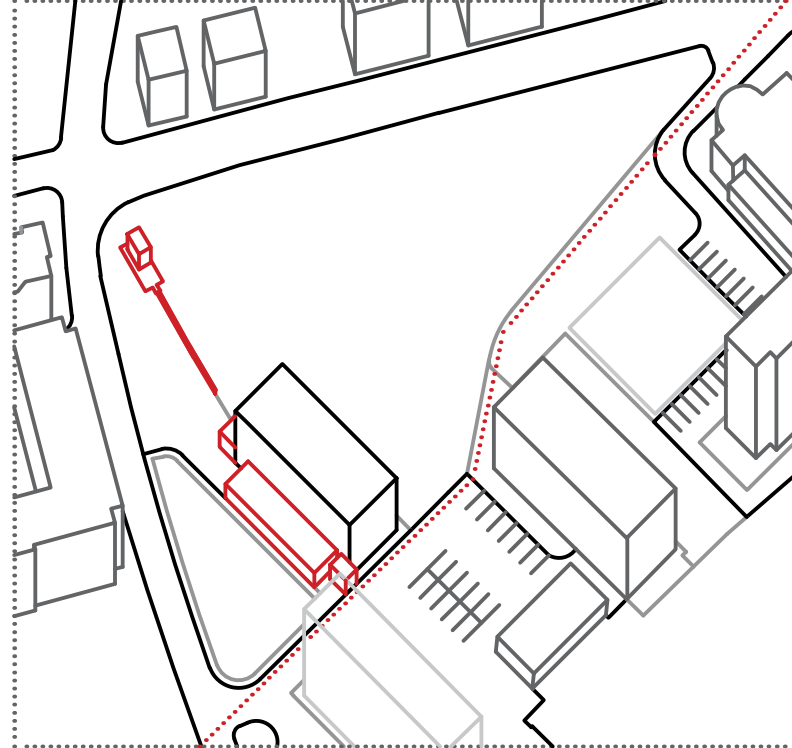
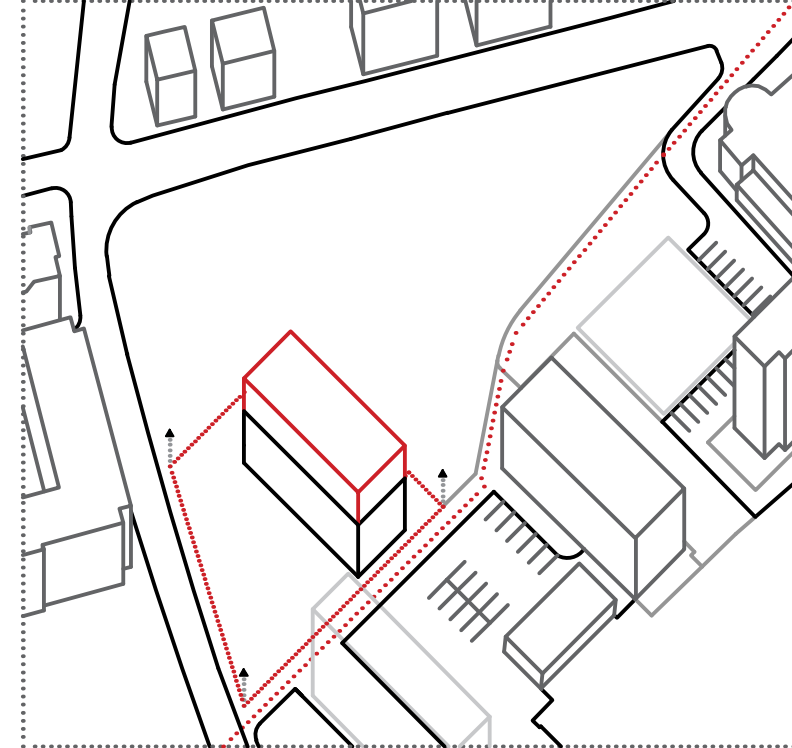
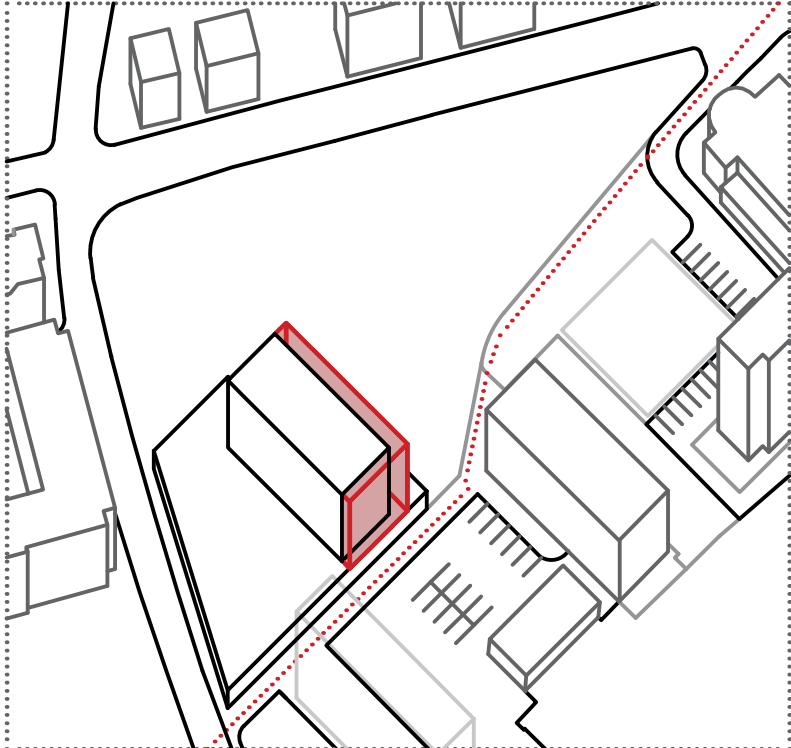
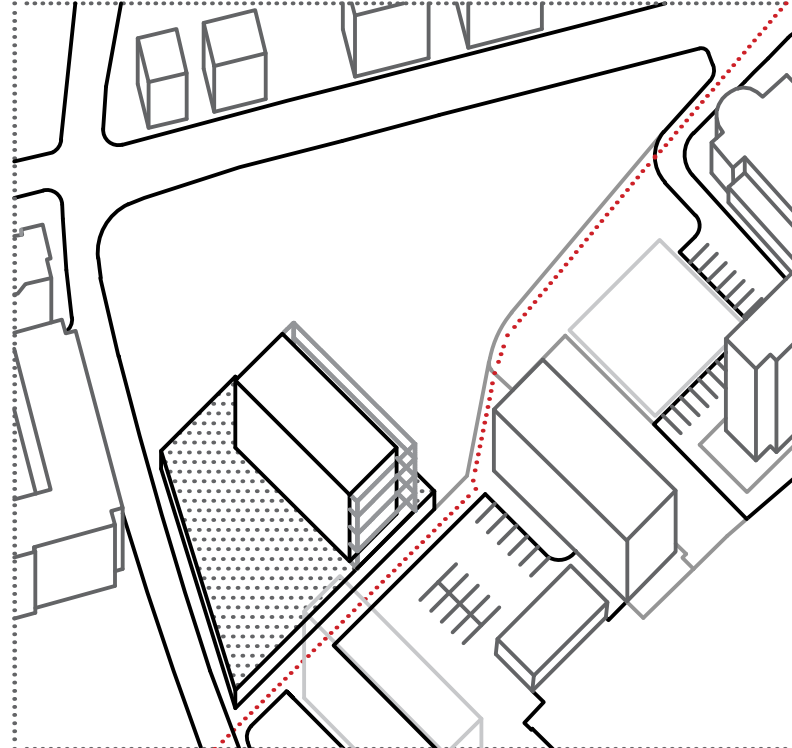
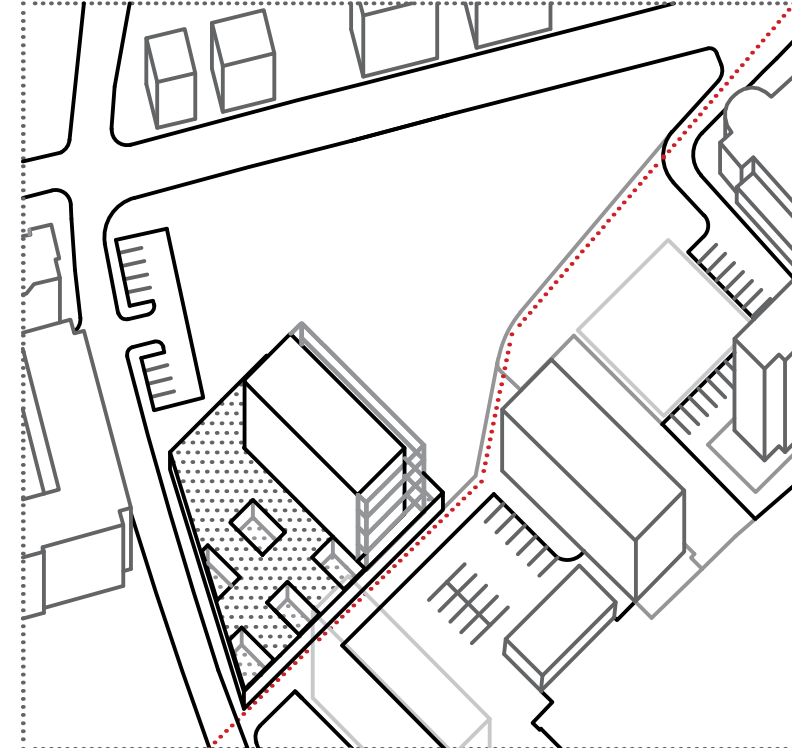
dubrovački vjesnik

RUGLO U SREDIŠTU GRADA Oronuloj PIK-ovoj zgradi novi izgled i namjena

SLOBODNA DALMACIJA

Pogledajte kakve je prekrasne fasade dobio Opuzen zahvaljujući uličnim umjetnicima: oronula zgrada giganta PIK-a Neretve, uništenog u privatizaciji, bar se izgledom 'digla iz mrtvih'

PIŠE STANISLAV SOLDO...

1**2****3****4****5****6****Koncept**

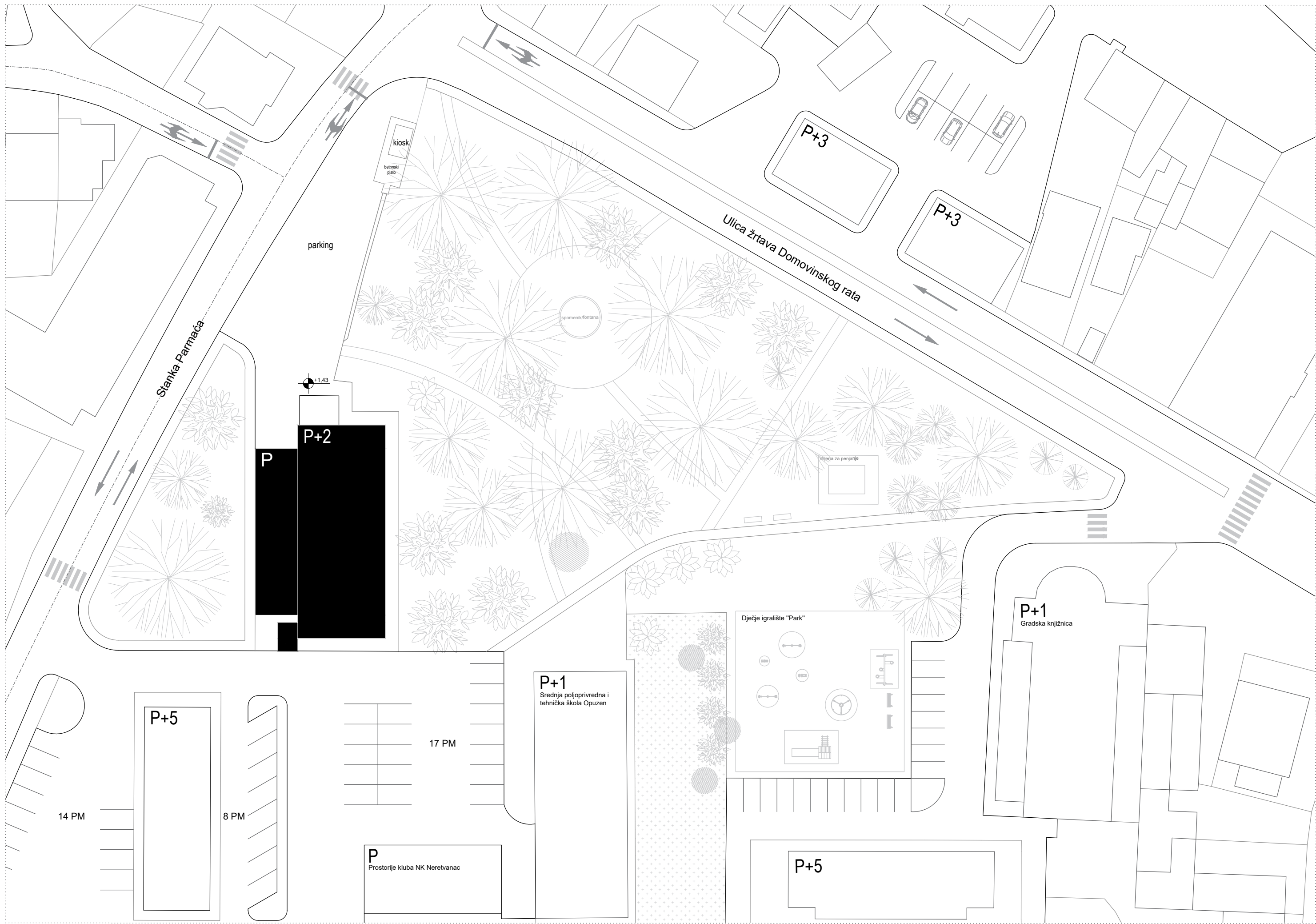
Zadatak je isprojektirati dom za starije koji će zajedno s dječjim vrtićem tvoriti novo mjesto druženja i susreta generacija. Cilj je osigurati kvalitetan boravak objema skupinama.

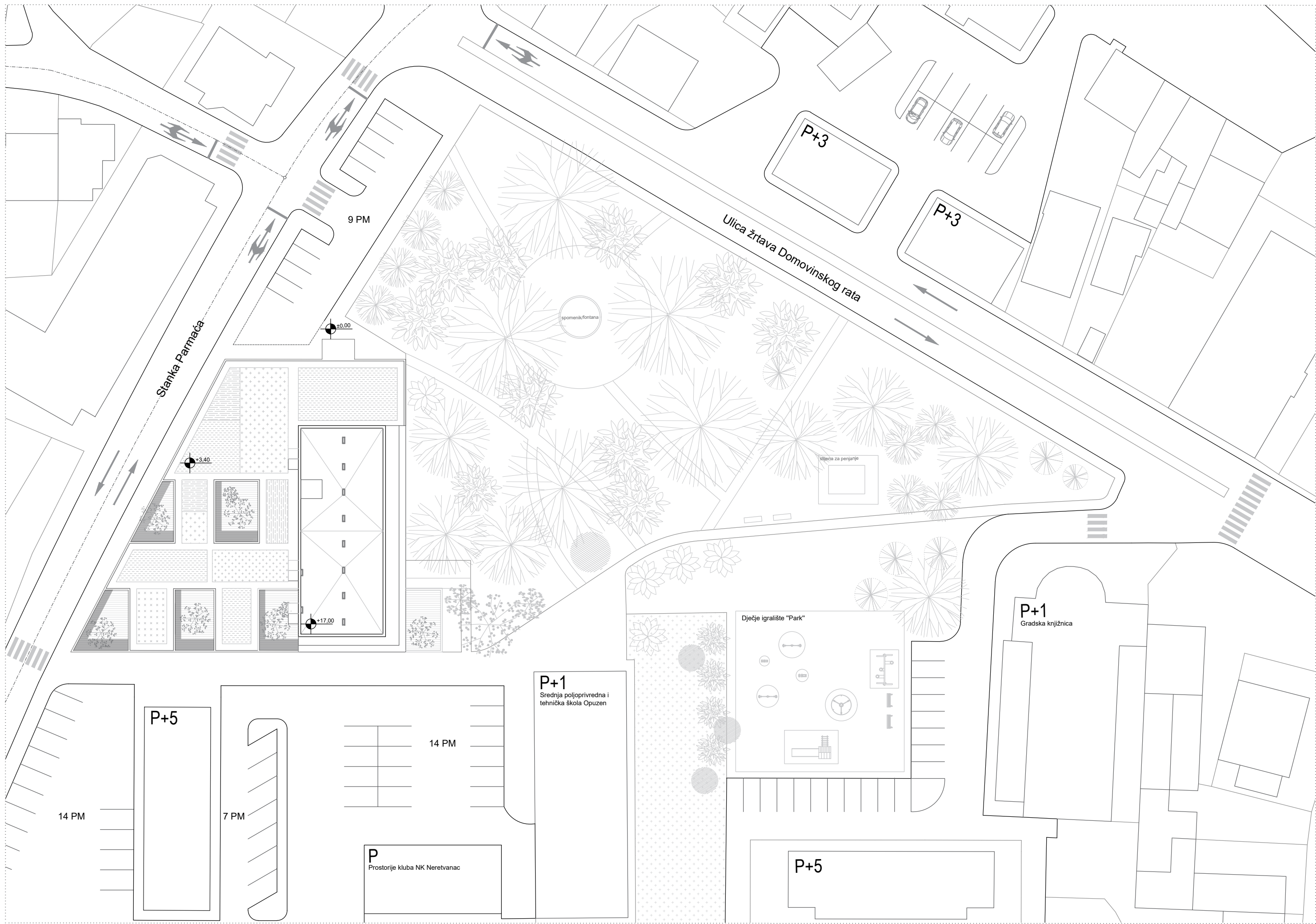
Postojeću zgradu čine prizemlje i dva kata. Polazišna točka u projektiranju bila je ukloniti dijelove zgrade koji nisu arhitektonski vrijedni, kao i uklanjanje kioska koji je trenutno smješten na sjeverozapadnom dijelu parcele. Zadržavaju se nosivi zidovi postojeće zgrade, na koju se nadograđuju potrebni sadržaji.

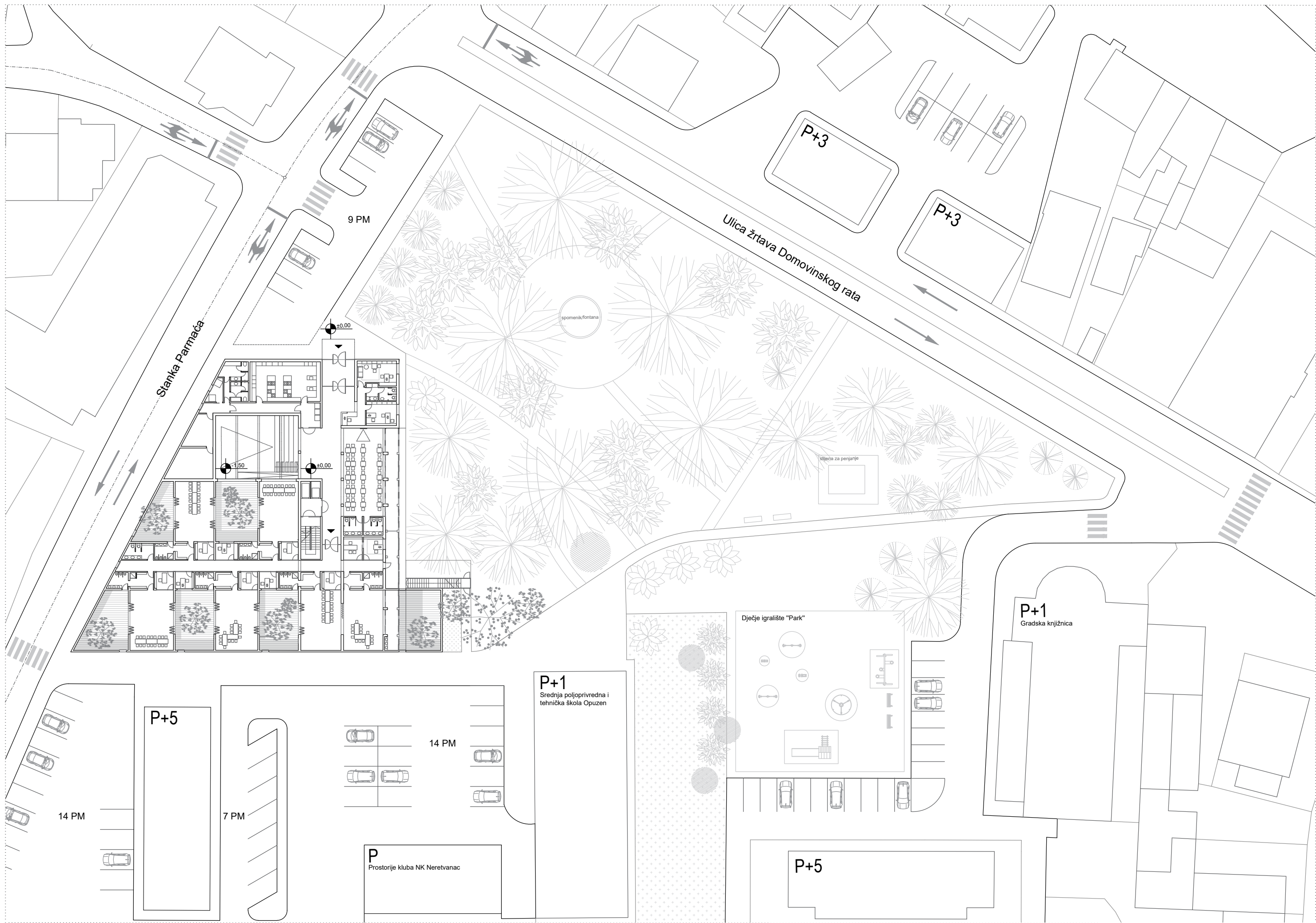
Budući da se u postojeću zgradu planira smjestiti dom za starije, zbog broja potrebnih soba, dodaju se još dvije etaže. Time je ukupan broj soba 33, odnosno broj kreveta iznosi 56. Dom za starije smjestio bi se na katovima postojeće zgrade, dok bi dječji vrtić bio smješten u prizemlju. Da bi se osigurala potrebna kvadratura vrtića, gabariti zgrade prošireni su prema zapadnom dijelu parcele koliko je to moguće. Ukupan broj skupnih soba dječjeg vrtića jest 6, što znači da se u njih može smjestiti cca. 180 djece. Dječji vrtić u prizemlju zaštićen je betonskim zidom od ulice na zapadu i parkirališta na jugu. Kako bi skupne sobe dobile dovoljno osvjetljenja, vrtić je postavljen na južni dio parcele. Svaka od skupnih soba ima pripadajući vanjski prostor - atrij, a u neposrednoj blizini nalazi se i postojeće dječje igralište.

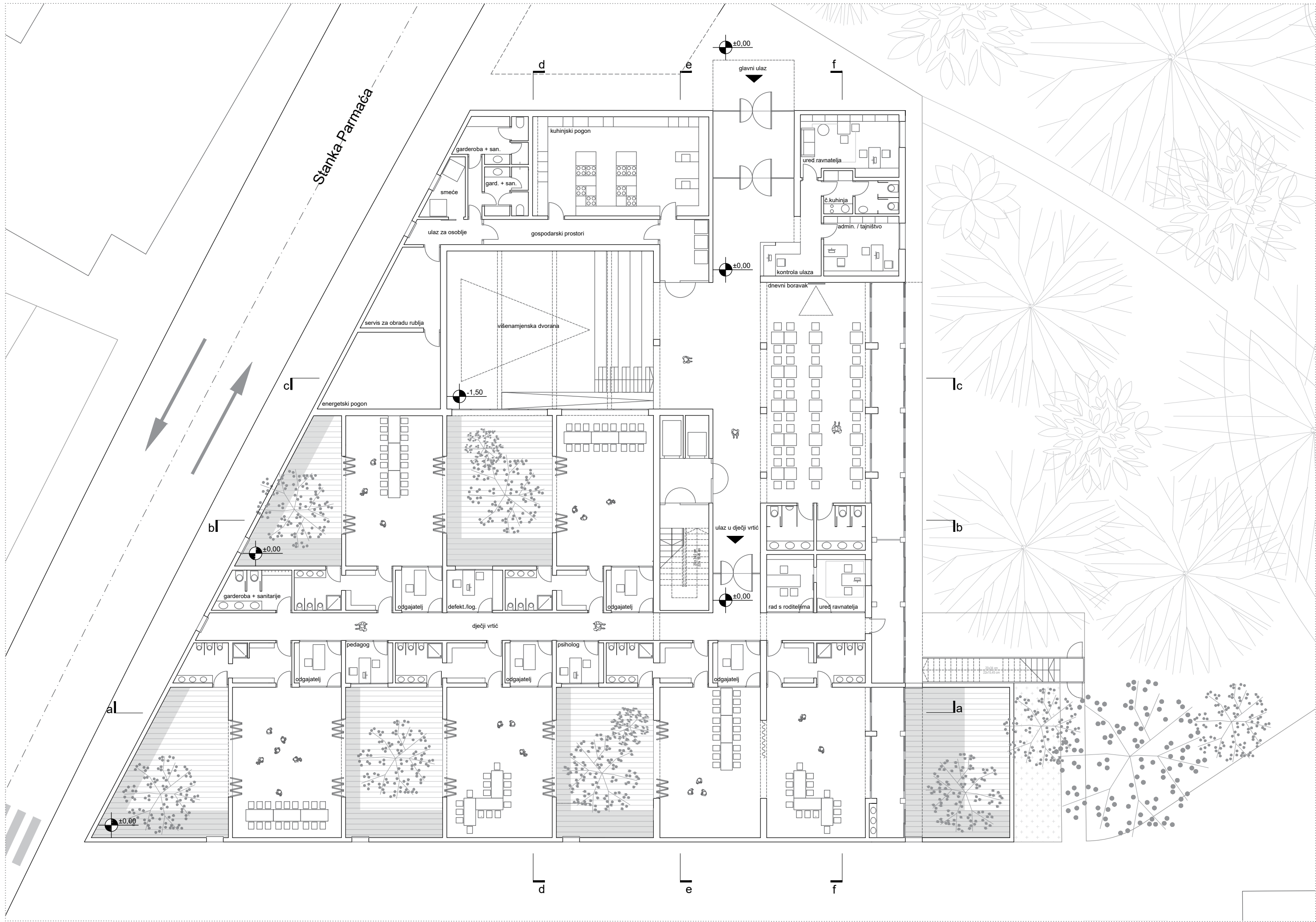
Budući da trenutno stanje fasade nije arhitektonski vrijedno, na istoku i jugu aplicira se "nova fasada", odnosno proširuju se prostori soba kako bi se dobio kvalitetniji prostor. Ti vanjski prostori omogućit će boravak na otvorenom starijim osobama, odnosno dovoljnu količinu sunca te pogled na park. Također, krov dječjeg vrtića je ozelenjen te omogućuje izlazak starijih osoba na krov i daje priliku za razne aktivnosti poput sadnje i brige o biljkama.

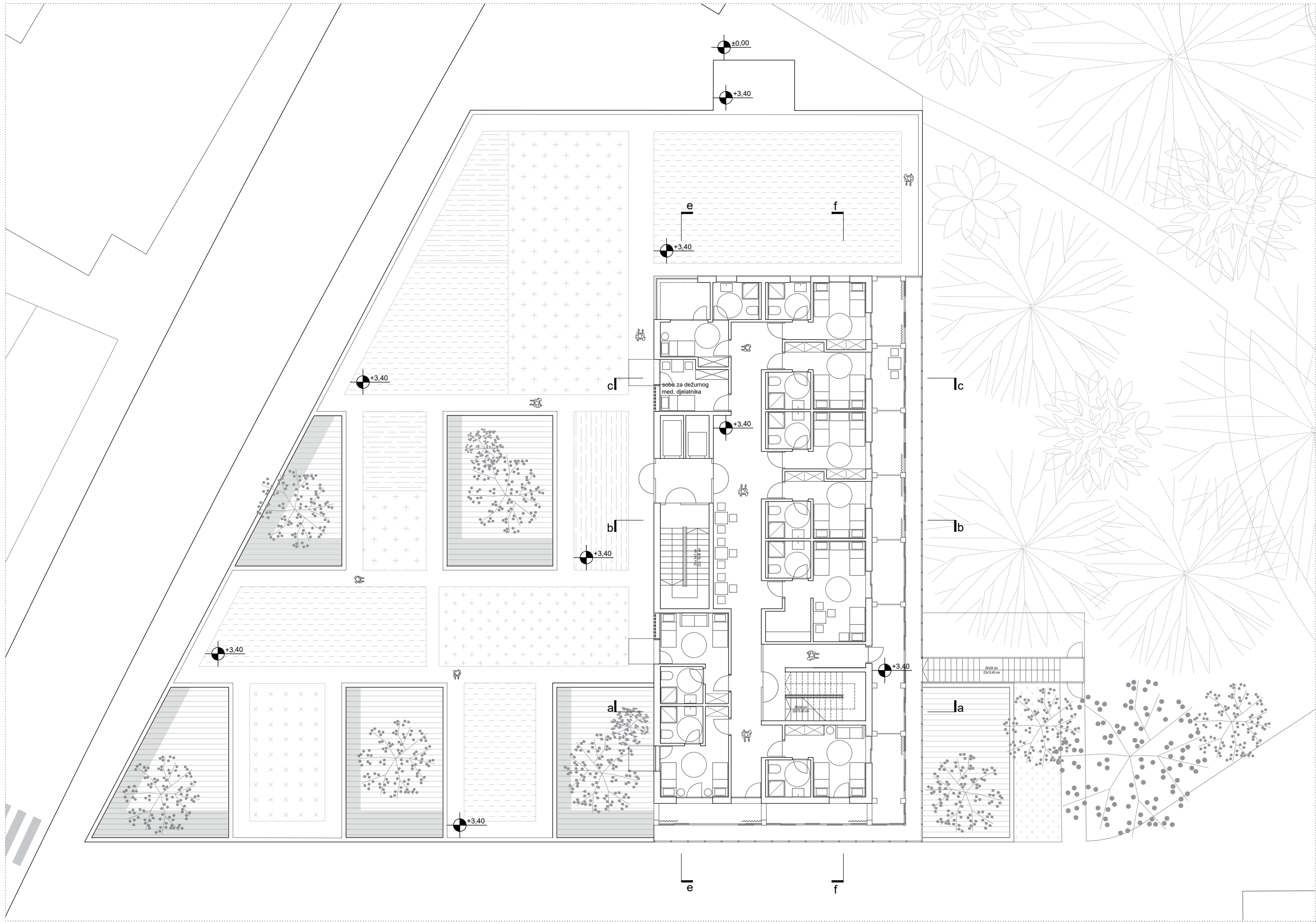
Za izradu projekta bilo je važno strateški dobro postaviti stvari, valorizirati postojeće stanje te dati dodatnu vrijednost, da bi se omogućio što bolji boravak u ustanovi koja povezuje naizgled nespojive generacije.

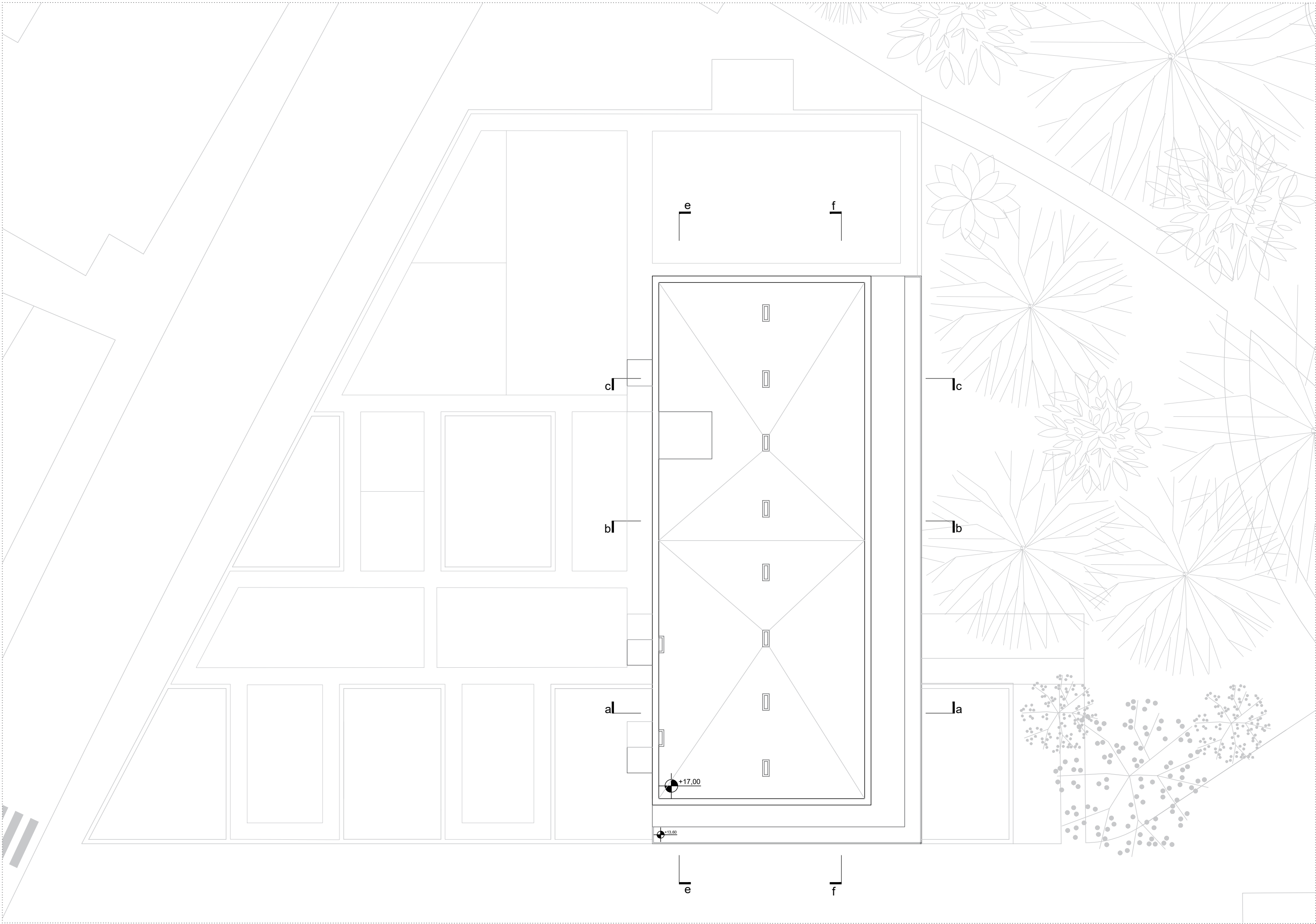

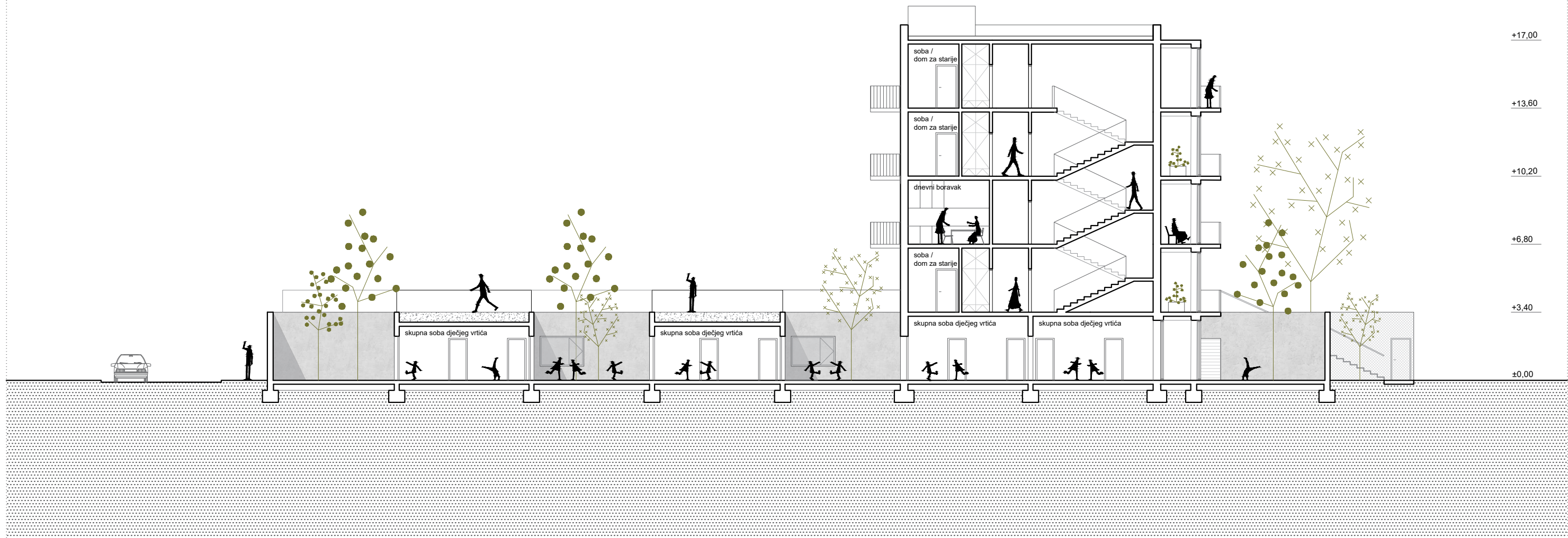
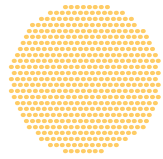

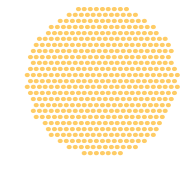

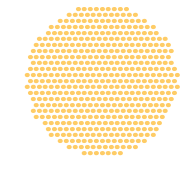

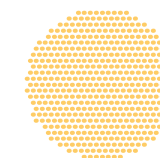

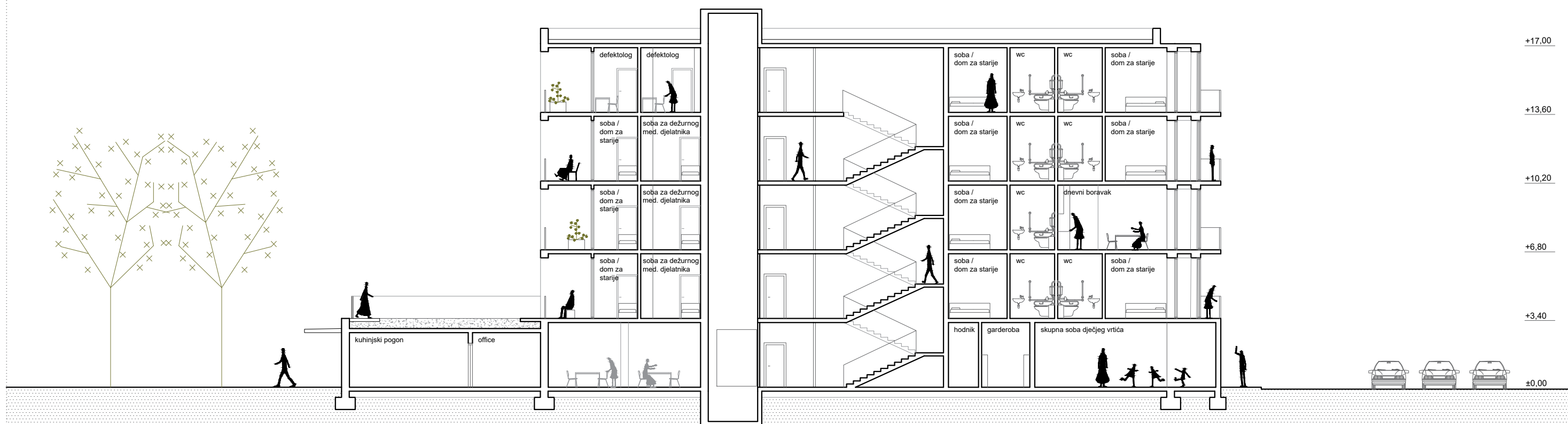
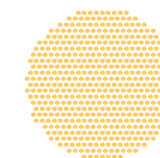

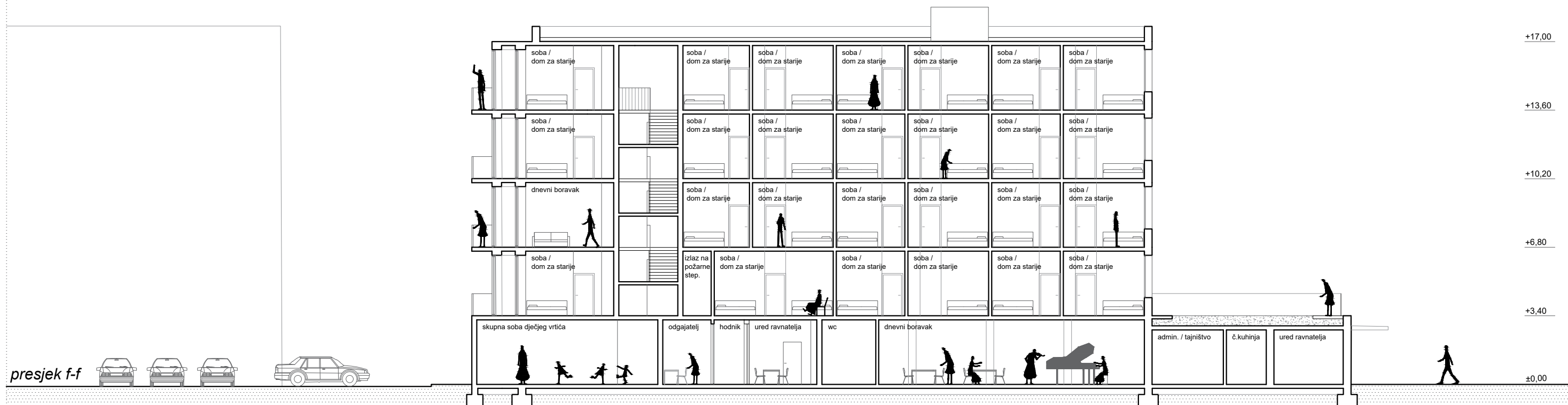
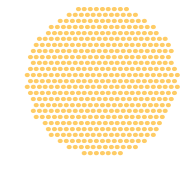

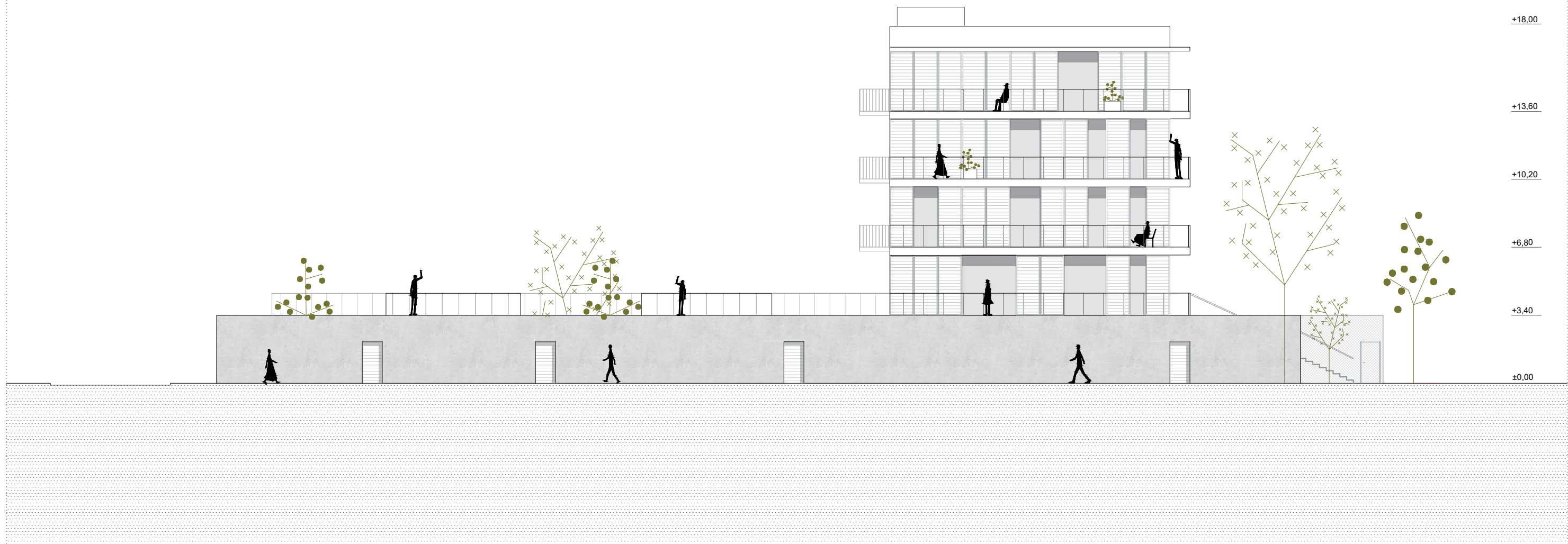
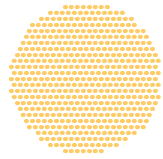

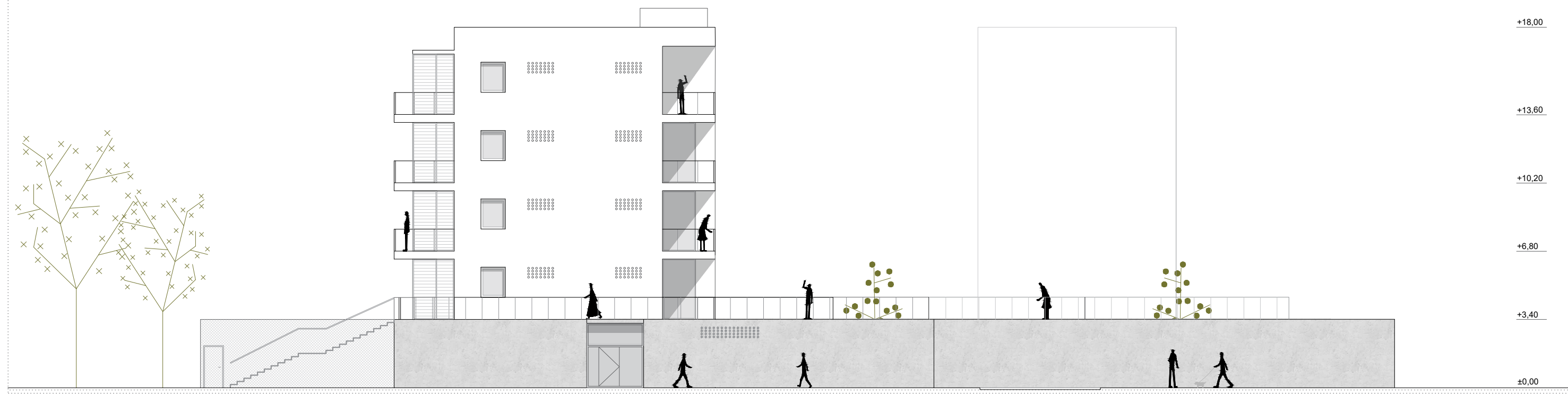

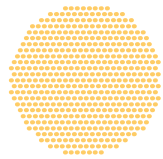

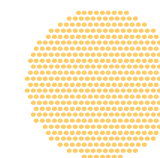

Zahvala mentoru prof. Nikoli Popiću, komentorici dr. sc. Sanji Stanić i konzultantici prof. Nikolini Živaljić na savjetima i posvećenosti tijekom izrade Diplomskog rada.

Hvala prijateljima i kolegama, posebno Ivi i Ruži, na pomoći i uljepšanim studentskim danima.

Hvala Luki na razumijevanju i podršci te osobito hvala mojoj obitelji bez koje ovo ne bi bilo moguće.